XXII
МІЖНАРОДНИЙ
LAND-ART
СИМПОЗІУМ
«ПРОСТІР
ПОКОРДОННЯ»

2019

LAND-ART
СИМПОЗІУМ
МОГРИЦЯ

ПРОСТІР
ПОКОРДОННЯ

XXII LAND-ART SIMPOSIUM «PROSTIR POKORDONNYA»
UKRAINE, SUMY REGION, MOHRYTSY 2019

«Border Space» is a land-art symposium which investigates, analyses, experiments and interacts with space and in space. The symposium location is -by the village of Mogrytsya in Sumy region on a chalk plateau between the chain of hills of the most age-old sites of ancient settlements washed by the river Psel.
The symposium is oriented on developing a dialogue between human and environment, making space expansion from the inner limit of artist's «I-territory» to the space of landscape

«Feedback» is a project of 2019, which offers and encourages artists during their stay at the symposium to create a figurative information message, trying to leave part of themselves for the place, and to answer questions:
What am I for this place?
What will I leave in this place?
What are we all in this place?

June 21 – July 7, 2019 project «Feedback»
has three simultaneous parts:
- exhibition project «LARGER SPACE» in of contemporary art center «YermilovCenter» in Kharkiv;
- the symposium's curatorial groups' activities;
- invited residents' activities

Since1997 the symposium has been collecting authors from different places within the framework of one space. They are the known land-art artists, creative and student young people from Kyiv, Kharkiv, Vinnytsya, Dnepr, Lviv, Uzhhorod, Zaporizhzhya, Mykolaiv, to Lutsk, Sumy.

For the first time ever in Ukraine Mogrytsya land-art symposium has united the leading artists of environment art and gave impetus to other regions to organize similar projects. Sumy land-art symposium is considered to be a capital of land-art in our country.
Mogrytsya has become a cultural brand, which popularizes both land-art and a place of modern art in Ukraine localization.

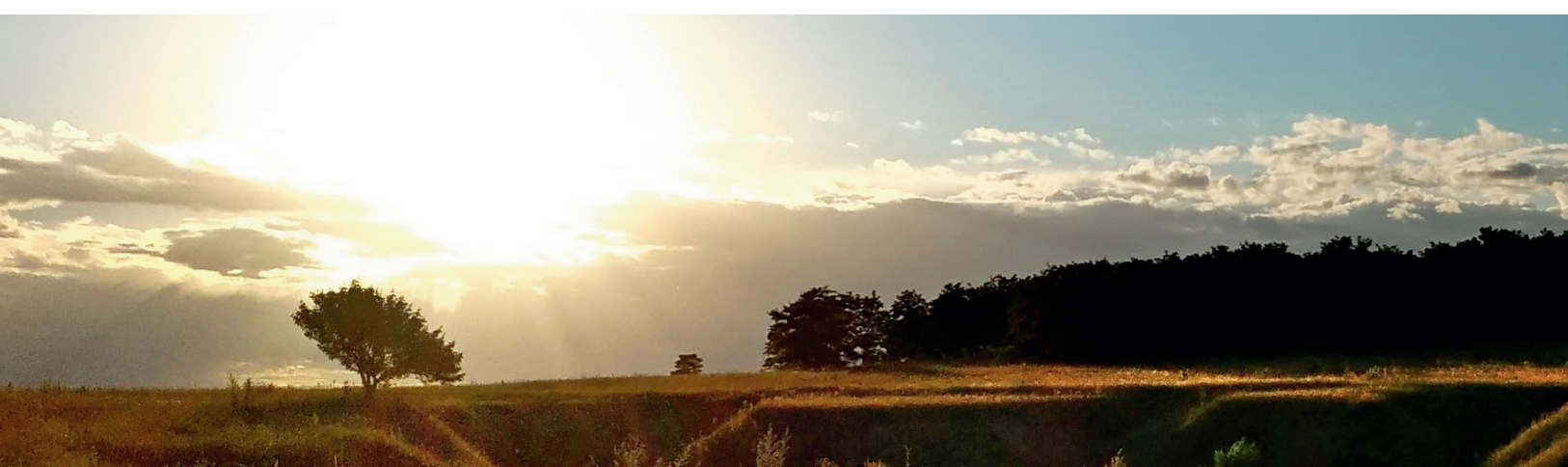

XXII МІЖНАРОДНИЙ LAND-ART СИМПОЗІУМ «ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ» УКРАЇНА, СУМСЬКА ОБЛАСТЬ, СУМСЬКИЙ РАЙОН, МОГРИЦЯ 2019

«Простір покордоння» — ленд-арт симпозіум, що з 1997 року досліджує, аналізує, експериментує та взаємодіє з простором і у просторі. Локація симпозіуму розташована поблизу села Могриця Сумської області на крейдяному плато між ланцюгом пагорбів прадавніх городищ, які омиває ріка Псел.
Симпозіум спрямований на розвиток діалогу людини з довкіллям, розширення простору від внутрішньої межі «я-території» художника до простору ландшафту.

«Зворотний зв'язок» є проєктом 2019 року, що пропонує митцям створити образне інформаційне повідомлення і дати відповідь на питання:
що я для цього місця?
що я залишу по собі у цьому місці?
що ми всі є у цьому місці?

21.06 — 02.07.2019 проєкт «Зворотний зв'язок»
має три паралельні частини:
- виставковий проєкт «БІЛЬШИЙ ПРОСТІР» у центрі сучасного мистецтва «ЄрміловЦентр» м. Харків
- робота кураторських груп симпозіуму
- робота запрошених резидентів

У резиденції 2019 року взяли участь, разом із волонтерами, 62 учасники/ці із Харкова, Сум, Львова, Ужгорода, Вінниці, Чернівців, Чернігова, Києва. 4 кураторські групи у складі 3-10 учасників працювали на основі горизонтальних відносин та взаємодії на чолі з кураторами та щовечора проводили аналіз процесу роботи в дискусіях, обговореннях та призентаціях.
Було створено понад 73 роботи, від перформансів, фото, відео та камерних «лабораторних» експериментів до масштабних монументальних об'єктів. Присвячені темі «Зворотного зв'язку», проєкти торкалися проблем осмисленої взаємодії з довкіллям, антропогенного впливу на природний ландшафт і того сліду, який у свою чергу залишає на людині тісна комунікація з природою.
Із кожним новим симпозіумом наповнюючись новими змістами, простір Могриці розширюється, не змінюючи при цьому своїх фізичних параметрів, набуває нових властивостей.

Перший в Україні Могрицький ленд-арт симпозіум об'єднав провідних представників мистецтва довкілля і дав поштовх для виникнення в інших регіонах подібних заходів. Сумський ленд-арт симпозіум називають столицею ленд-арту нашої країни.
Могрицю вважають культурним брендом, який популяризує мистецтво ленд-арту та є місцем локалізації сучасного мистецтва в Україні.

Фото: Владислав Кулик

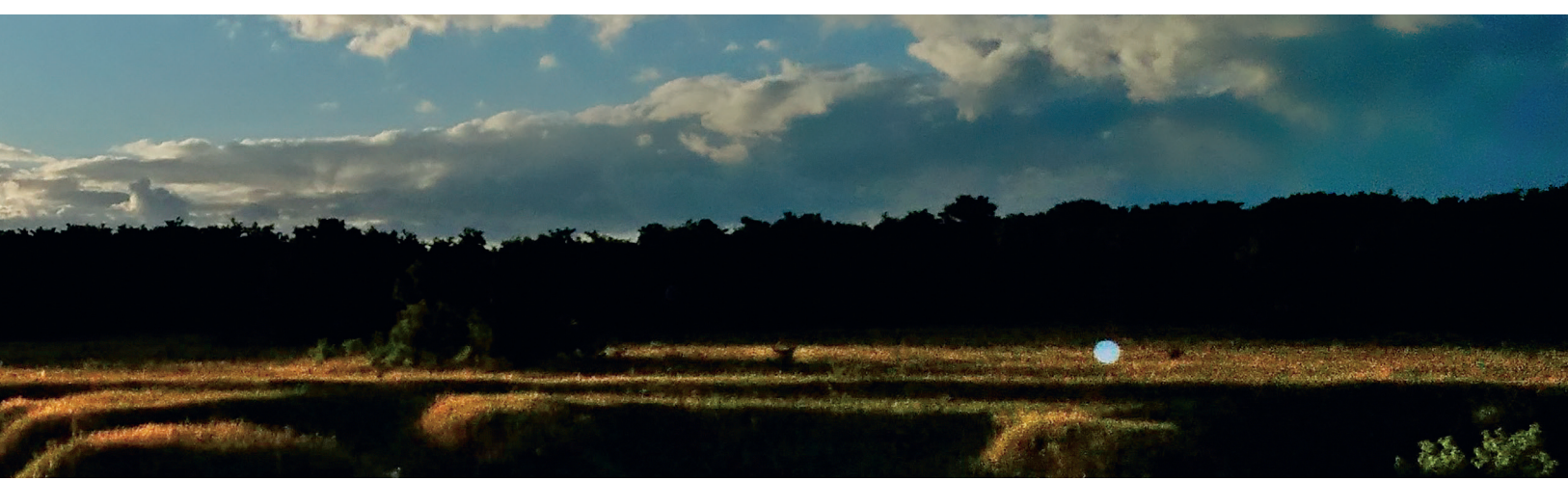

У 2019 ландшафти Могриці знову зустрічалися з художниками ленд-арт симпозіуму «ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ», що вже проходить 22 роки поспіль.
Особливістю цьогорічного проєкту в відкритому просторі є паралельне проведення виставки робіт цих же митців у харківському центрі сучасного мистецтва «ЄрміловЦентр».

«БІЛЬШИЙ ПРОСТІР» — репрезентація лендарту в галерейному просторі. Виставковий проєкт «Більший простір» — продовження резиденції «Простір покордоння» та етап в осмисленні досвіду в інакшому контексті.

«ПРОСТІР ПОКОДОННЯ» — чергова ітерація резиденції в Могриці з темою «Зворотний зв'язок»

Фото: Катерина Переверзева

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ LAND-ART СИМПОЗІУМ ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ

ПРОЕКТ ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

БІЛЬШИЙ ПРОСТІР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ LAND-ART СИМПОЗІУМ ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ БІЛЬШИЙ ПРОСТІР

18.06—10.07'19

ВІДКРИТТЯ: 18-00

ЦСМ ЄРМІЛОВЦЕНТР

МОГРУ ЦЬКИЙ

СПИСОК

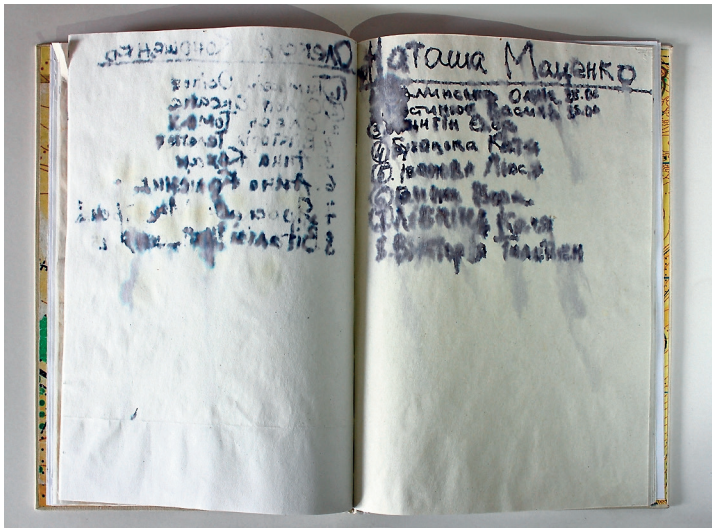

Маргарита Журунова,
Богдан Локатир
МОГРИЦЬКИЙ СПИСОК
артбук / 2019 рік

2018 року, на ленд-арт симпозіумі «Простір покордоння», що проходить на території старого крейдяного кар'єру в с. Могриця Сумської області, працювали групи художників, якими, в свою чергу, опікувалися куратори симпозіуму (що було певним нововведенням того року).
Списки кураторських груп були написані від руки Ганною Гідорою, маркером на білих листах, та розміщені на дошці оголошень під відкритим небом.
З тим, як минав час, списки розмивались багаточисленними бурхливими грозами, вигорали під палючим полуденним сонцем. Аркуші змінювались під впливом погодних (і не тільки) умов, аж доки не збіліли, як крейда.
Ця книга є підшивкою цих списків. Процес, що ми спостерігали (неначе розкадровка фільму), нагадав нам життєвий цикл ленд-арт робіт симпозіуму, те, як вони поступово, довше або швидше, розчиняються у довкіллі. Фактично — саме середовище в мініатюрній формі проілюструвало цей процес! Ми ж лише помітили це, підкреслили і обрамили у форму книги.

Книга складається з білої палітурки з тисненою назвою, форзаців, що представляють собою оригінали карт, на яких художники позначали місце розташування своїх робіт, та власне оригінальних списків.

В списках прочитується історія зникнення робіт ленд-арту, які існують зазвичай недовго і зберегти їх лише можна в цифровому форматі.

.

Куратори:
Наталія Маценко,
Віталій Кохан,
Костянтин Зоркін,
Станіслав Туріна

Організатори:
Ганна Гідора
Юрій Вишняков
Вікторія Бронза
Наталія Іванова
та команда
ЦСМ
«ЄрміловЦентр»

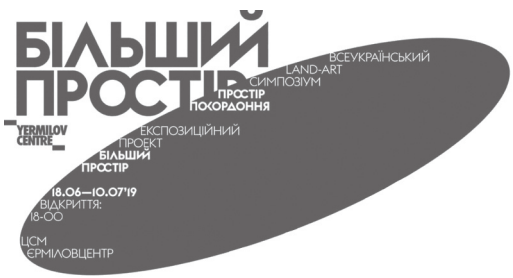

Учасники проєкту «Більший простір»:

Єгор Анцигін
Юрій Білей
Катерина Бучацька
Відкрита група
Томаш Гажлінскі
Юрій Єфанов
Маргарита Журунова
Костянтин Зоркін
Люся Іванова
Марина Конєва
Олексій Коношенко
Наталія Кохан
Олег Кохан
Світлана Кошелєва
Денис Курдіт
Катерина Лібкінд
Богдан Локатир
Ярослава Майстренко
Сергій Малюк
Ілля Новгородов
Віталій Протосеня
Тимофій Осипов
Антон Саєнко
Оксана Солоп
Анна Тарадіна
Вікторія Телетьєн
Віолетта Терлига
Станіслав Туріна
Ольга Чекотовська
Юрій Штайда

Початок експозиції. Кураторський текст та робота Юрія Єфанова «Легенда крейдяного кар'єру»

Наталія Маценко,
мистецтвознавиця,
співкураторка
проєкту

«БІЛЬШИЙ ПРОСТІР»

Лендарт у центрі сучасного мистецтва

Репрезентація лендарту в галерейному просторі — завдання не з простих. Саме тому організатори виставки «Більший простір», яка з 18 червня до 10 липня 2019 року відбулася в ЄрміловЦентрі (Харків), підійшли до його вирішення нестандартним чином. Ця виставка — проєкт лендарт симпозіуму «Простір покордоння», заснованого художницею Ганною Гідорою, котрий щорічно проходить поблизу села Могриця Сумської області, на крейдяному плато,

Фото: Катерина Переверзєва

багатому археологічними знахідками, біля скіфського та слов'янського городищ. За двадцять два роки існування Могриця стала лендарт-лабораторією, де досліджується взаємодія мистецтва із ландшафтом, і нині існує як платформа для різноманітних художніх практик та обміну досвідом митців із усієї країни. Симпозіум поза комерцією та традиційною галерейною аджендою.

Акумулюючи досвід і трансформуючись подібно до організму, «Простір покордоння» набуває здатності до саморефлексії і усвідомлення потреби в розвитку і оновленні. Із кожним новим симпозіумом варіюючи коло учасників і відповідно наповнюючись новими змістами, простір Могриці розширюється, не змінюючи при цьому своїх фізичних параметрів. Внаслідок експерименту з новим форматом (кураторські групи і ряд нових учасників, раніше не причетних до лендарту), коло використаних художниками медіумів та охоплених проблем суттєво розширилось. До звичних вже лендарт творів та перформансів у природному оточенні додалися інсталяції, соціальні інтервенції, зросла кількість фото, аудіо та відеоробіт.

Бажаючи відійти від традиційного для симпозіуму формату виставки-звіту, куратори проєкту в ЄрміловЦентрі (Наталія Маценко, Віталій Кохан, Костянтин Зоркін, Станіслав Туріна) прагнули, щоб «Більший простір» став продовженням резиденції, етапом в осмисленні досвіду в інакшому контексті. Експозиція мала на меті показати, як простір стає більшим за рахунок збагачення у смисловому полі. Дослідити маршрути, за якими щороку перезнаходиться ідентичність місця та ідентичність самих учасників симпозіуму в цьому місці. Як відбувається переусвідомлення мистецьких проблем через колективний та особистий досвід у ситуації, де розмиваються межі художнього поля як такого. Виставка стала черговим субпростором у символічному просторі Могриці, доповнюючи перелік його топосів.

Уникаючи використання фотодокументації як звичного і найпростішого способу показати створені на резиденції роботи, організатори виставки запропонували бажаючим учасникам натомість створити нові роботи, що осмислювали б ландшафт могрицького крейдяного плато (те тривалий час був закинутий нині кар'єр) та в цілому «Простір покордоння» — і як фізичний простір, і як соціальне явище, мистецьку спільноту із власними характеристиками, та його взаємодію із новим контекстом — простором ЄрміловЦентру. Аудіовізуальні роботи, сайт-специфік інсталяції та об'єкти, що відсилають до ключових елементів ландшафту Могриці, таких як крейдяний кар'єр, степ, ріка і палюче сонце, до могрицької флори і фауни, історії та геології місця, створили безпосередньо для виставки Катерина Бучацька, Юрій Єфанов, Маргарита Журунова і Богдан Локатир, Костянтин Зоркін, Люся Іванова, Олексій Коношенко, Світлана Кошелєва, Ярослава Майстренко, Тимофій Осипов, Антон Саєнко, Оксана Солоп, Віолетта Терлига і Вікторія Телетьєн. Перформативні дії, спрямовані на трансформацію простору центру, під час виставки виконували Анна Тарадіна та Юрій Штайда. Органічно вписалися в експозицію і об'єкти Єгора Анцигіна та Наталії й Олега Коханів, привезені з Могриці.

Також на виставці були показані відео, присвячені природному і соціальному середовищу Могриці, створені художниками/цями під час резиденції, адже повноцінно презентувати медіароботи з симпозіуму є змога лише поза ним. Їх автори: Відкрита група, Томаш Гажлінскі, Марина Конєва, Денис Курдіт, Катерина Лібкінд, Сергій Малюк, Ілля Новгородов і Віталій Протосеня, Станіслав Туріна, Ольга Чекотовська.

Паралельно з виставковим проєктом відбулася чергова ітерація резиденції (21.06-2.07) в Могриці, цьогоріч із темою «Зворотний зв'язок». Під час відкриття виставки у просторі ЄрміловЦентру відбулася пряма трансляція із Могриці і глядачі мали змогу поринути в атмосферу симпозіуму «тут і тепер». Під час іще декількох трансляцій протягом виставки можна було спостерігати на тлі характерного ландшафту question-and-answer-session з Катериною Бучацькою та перформанси від Святослава Коверзнєва і Наталії Лісової.

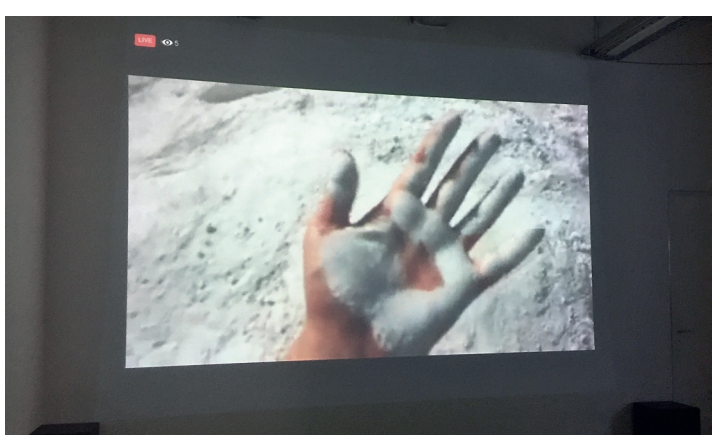

Наталя і Олег Кохани
«Кристали Могрицького моря»

10 липня, на завершення виставки «Більший простір», у ЄрміловЦентрі «по свіжих слідах» резиденції відбулася відеопрезентація результатів цьогорічного симпозіуму і зустріч із його учасника(ця)ми. У резиденції 2019 року взяли участь, разом із волонтерами, 62 учасники/ці із Харкова, Сум, Львова, Ужгорода, Вінниці, Чернігова, Києва. Було продовжено роботу кураторських груп на чолі з Юрієм Вишняковим, Олексієм Коношенком, Віталієм Коханом, Наталією Маценко та створено понад 40 робіт, від перформансів, фото, відео та камерних «лабораторних» експериментів до масштабних монументальних об'єктів. Присвячені темі «Зворотного зв'язку», проєкти торкалися проблем осмисленої взаємодії з довкіллям, антропогенного впливу на природний ландшафт і того сліду, який у свою чергу залишає на людині тісна комунікація з природою.

Учасники проєкту «Більший простір»:
Єгор Анцигін, Юрій Білей, Катерина Бучацька, Відкрита група, Томаш Гажлінскі, Юрій Єфанов, Маргарита Журунова, Костянтин Зоркін, Люся Іванова, Марина Конєва, Олексій Коношенко, Наталія Кохан, Олег Кохан, Світлана Кошелєва, Денис Курдіт, Катерина Лібкінд, Богдан Локатир, Ярослава Майстренко, Сергій Малюк, Ілля Новгородов, Віталій Протосеня, Тимофій Осипов, Антон Саєнко, Оксана Солоп, Анна Тарадіна, Вікторія Телетьєн, Віолетта Терлига, Станіслав Туріна, Ольга Чекотовська, Юрій Штайда

Куратори проєкту:

Наталія
Маценко

Віталій
Кохан

Костянтин
Зоркін

Станіслав
Туріна

Фото: Ярослава Майтренко

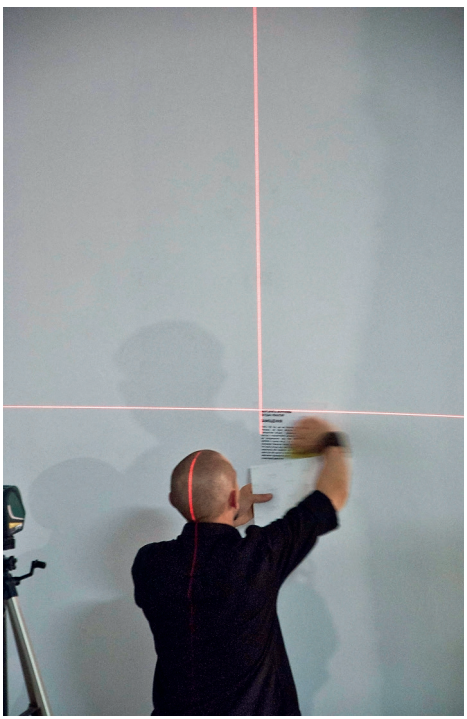

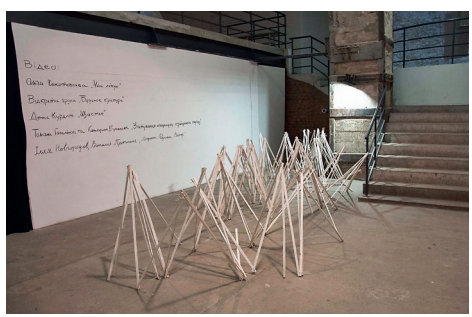
Відео:

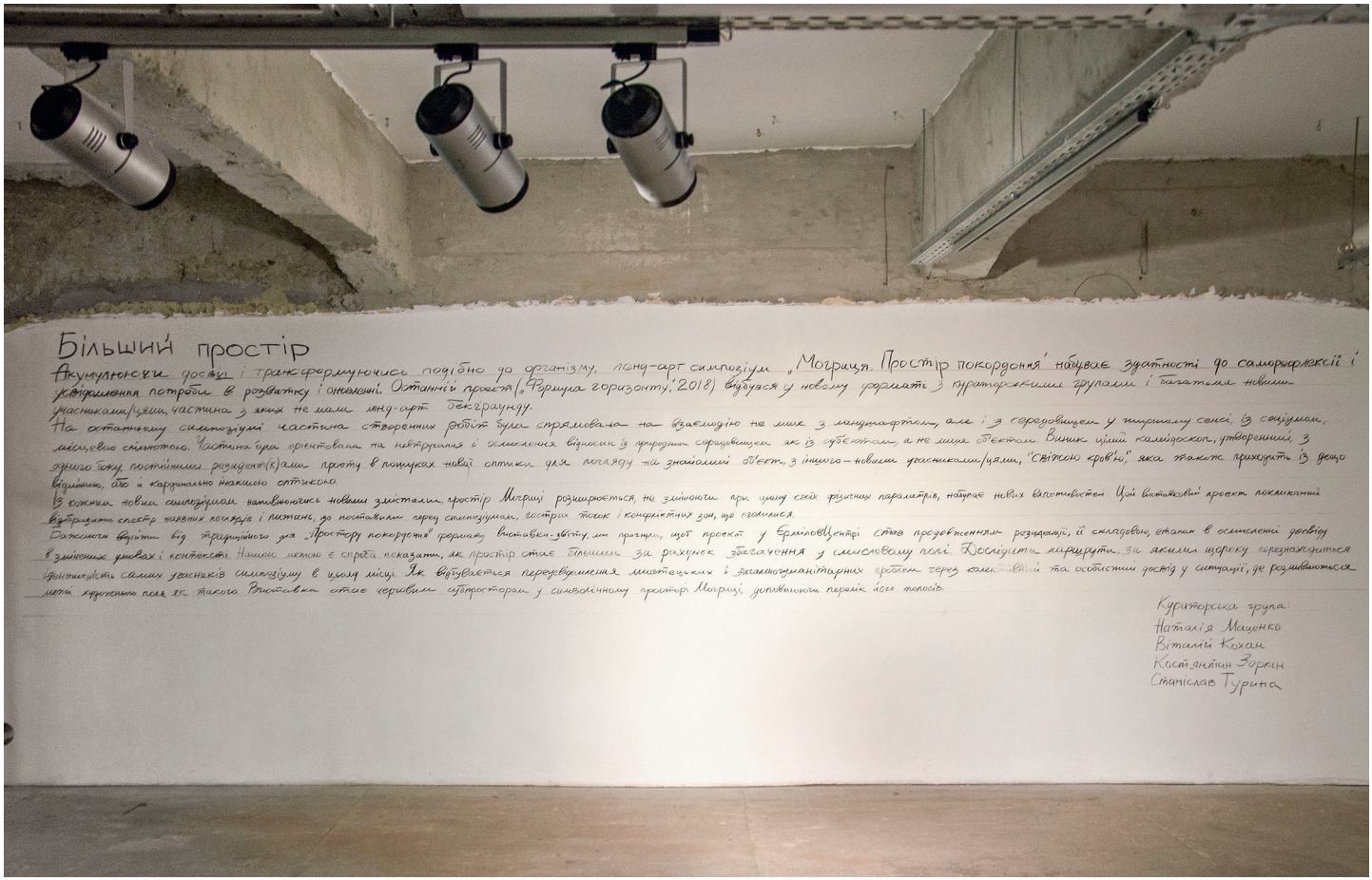

Фото: Катерина Переверзєва

Фрагмент експозиції
виставки з кураторським
текстом

Антон Саєнко
ВЕЛИКЕ КОЛО

Це коло, яке не має автора: такий образ використовувався різними народами в різні часи і з різними значеннями, тому це велике коло — спільне.

Костянтин Зоркін
ЗАКЛИНАННЯ

Заклинання — це магічна формула, складена словами, розташованими у визначеній послідовності. Кожне слово має окрему силу, а разом вони отримують здатність спрямовано діяти на реальність. Для скадення заклинаннь треба відокремити насичені силою слова, потім зібрати їх у певну структуру, встановити між ними необхідні співвідношення та ритм. Тоді формула починає працювати. «Заклинання» — це формули візуальні, втілені у дереві, організовані за тим самим принципом. Образи в цих роботах походять з різних джерел, але більшість із них — ріки, птахи, людські фігурки, жолоби — вперше знайдені і реалізовані в просторі Могриці і тому тримають з нею магічний зв'язок.

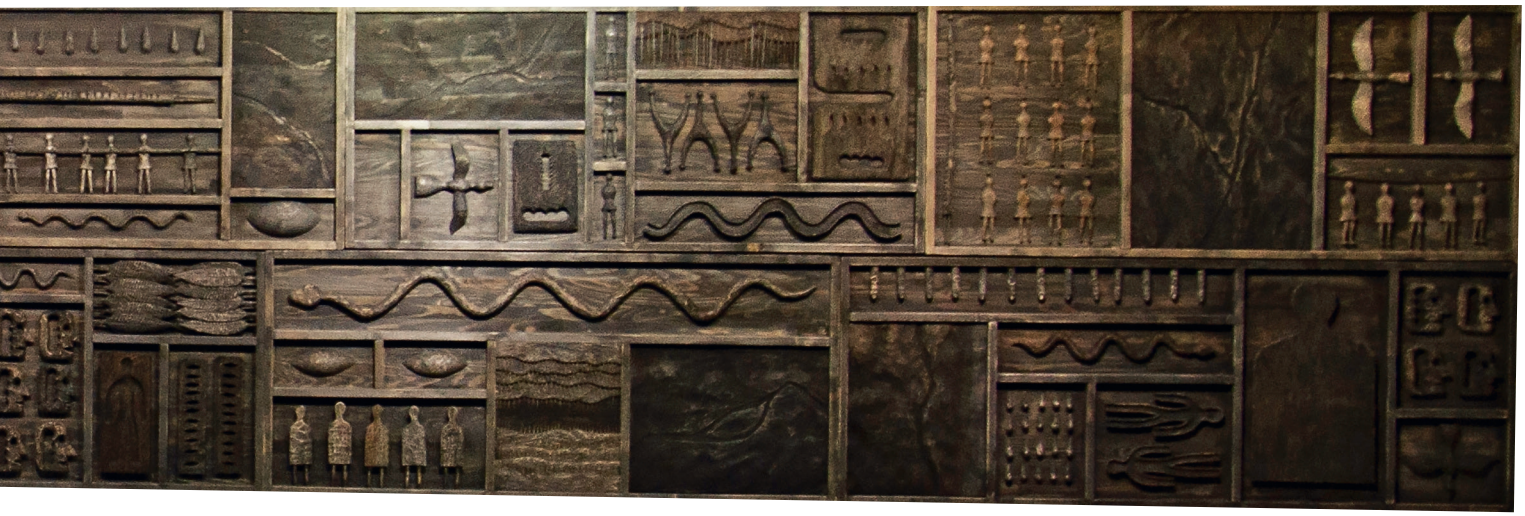

Фото: Катерина Переверзева

Фото: Катерина Переверзева

Олексій Коношенко
КОМУТАЦІЯ СТАТУСУ

Під час публічної презентації автор змушений робити анотацію до власної роботи. Таким чином він намагається надати суб'єктності об'єкту. Саме в цей момент він сам втрачає суб'єктність і стає об'єктом.

Фото. Ярослава Майстренко

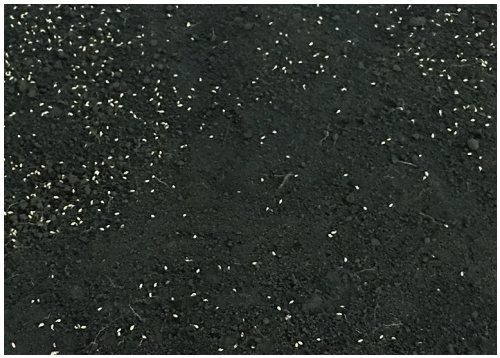

Ярослава Майстрннко
ЛІНІЯ 19

У проєкті досліджується поняття видимого горизонту — лінії, по якій небо умовно межує з поверхнею землі і простору неба над цією межею, і всього видимого навколо спостерігача простору, до самих його меж.

Фото: Катерина Переверзева

Оксана Солоп
СОН НАГВАЛЯ

Маргарита Журунова
Богдан Локатир
ЗАМІЩЕННЯ

Увесь той час, що ми беремо участь у симпозіумі в Могриці, ми були абсолютно зачаровані одним прекрасним місцем — урвищем на куті крейдяного кар'єру з надзвичайно цікавою структурою. Три роки ми роздумували над тим, який об'єкт хотіли б зробити в цьому місці, і в кінці-кінців зрозуміли, що насправді бажаємо лише привернути увагу інших до тієї краси місця, яку самі в ньому бачимо. Так само, як живописці або графіки, що копіюють твори видатних майстрів аби досягти майстерності в своєму жанрі, ми вирішили відтворити роботу найвидатнішого майстра в мистецтві довкілля.

Фото: Катерина Переверзева

Вікторія Телетьєн
Віолетта Терлига
МОГРИЦЬКИЙ ЕТЮД

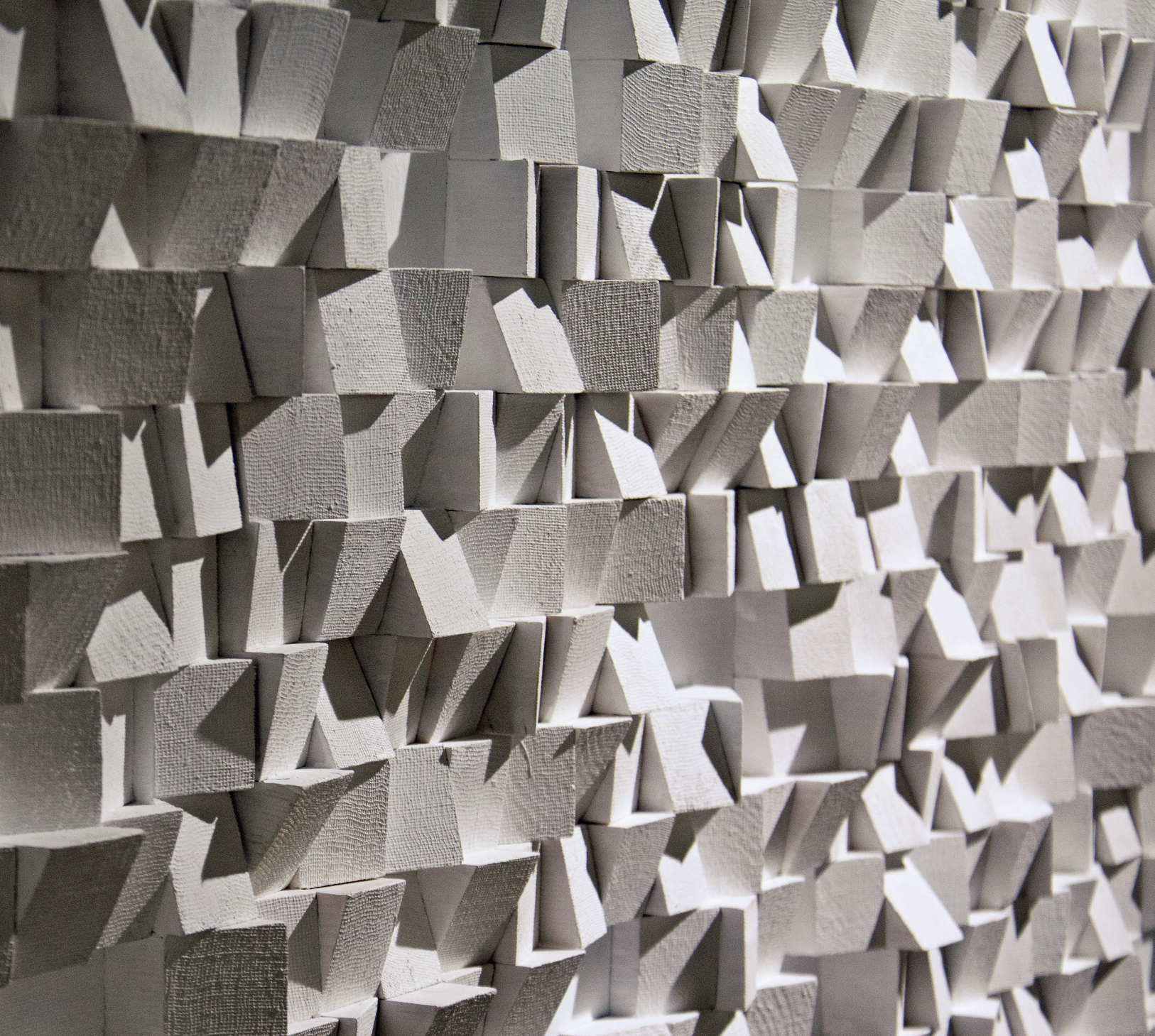

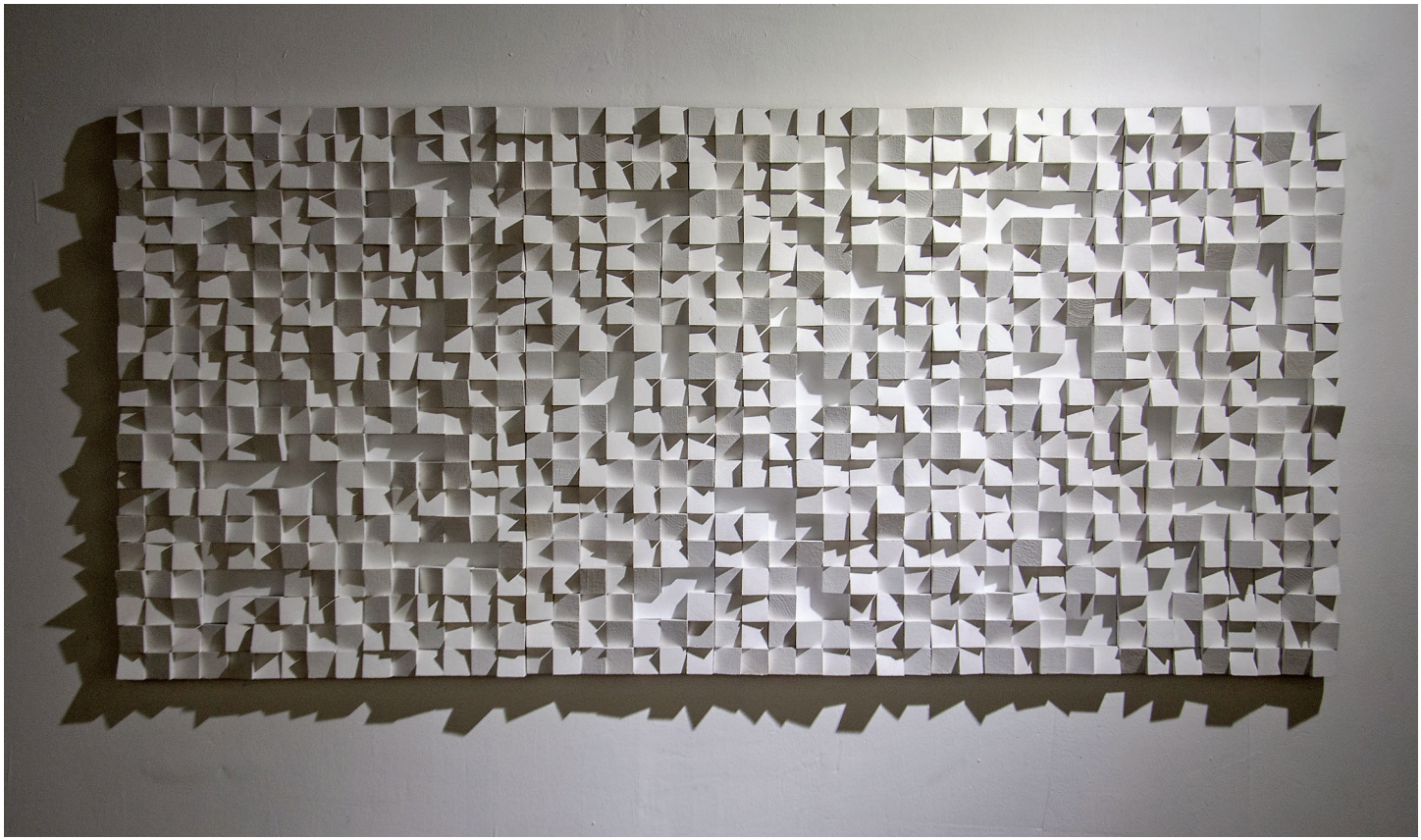

Фото: Катерина Переверзева

Тимофій Осипов
РАНКОВА ТИША

Собирательный образ первых лучей, первых теней, меловых обрывов, туманов в долине и предрассветной тишины… около тысячи маленьких деревяшек и левкасиков 4х4 см.

Люся Іванова
ВИХІДНІ НА ПРИРОДІ

Фото: Катерина Переверзева

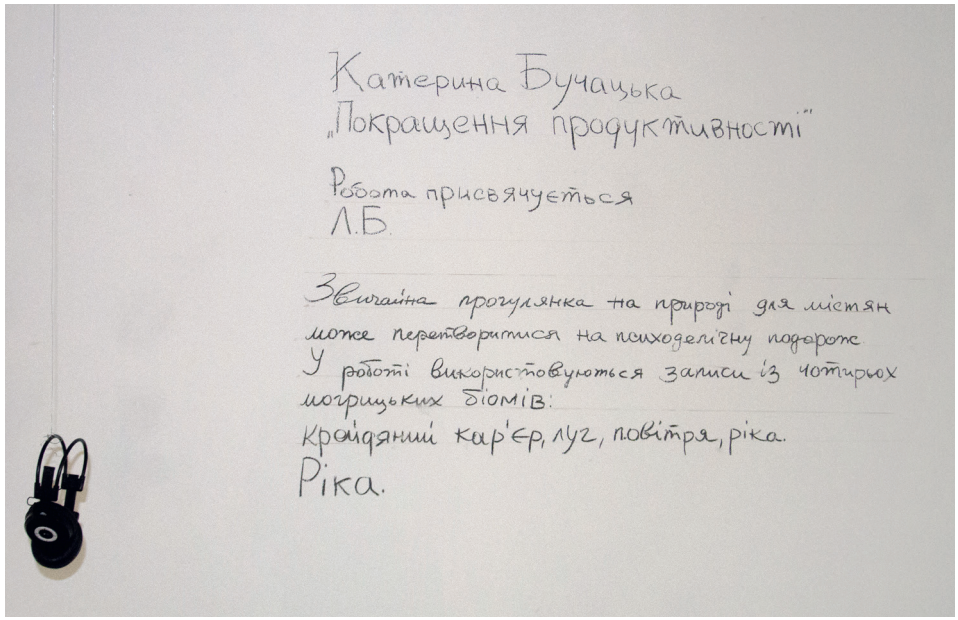

Фрагмент експозиції з зоною відеоарту
та робота Наталії і Олега Коханів
«Кристали Могрицького моря»

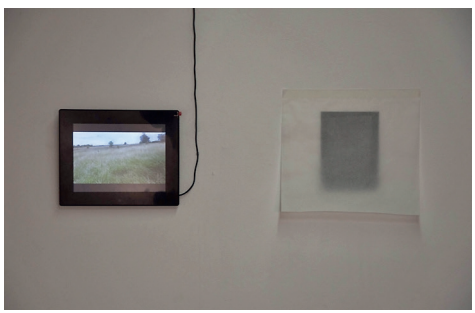

Оксана Солоп
VIDEO SELFIE

Станіслав Туріна
ВАЛЄРА, ВАЛЄР
замість каменю й бронзи

Юрій Єфанов
ЛЕГЕНДА КРЕЙДЯНОГО КАР'ЄРУ

Катерина Лібкінд
БЕЗ НАЗВИ

На виставці були показані відео, присвячені природному і соціальному середовищу Могриці, створені художниками/цями під час резиденції, адже повноцінно презентувати медіароботи з симпозіуму є змога лише поза ним. Їх автори: Відкрита група, Томаш Гажлінскі, Марина Конєва, Денис Курдіт, Катерина Лібкінд, Сергій Малюк, Ілля Новгородов і Віталій Протосеня, Станіслав Туріна, Ольга Чекотовська.

Фрагмент експозиції з показу відеоарту

Світлана Кошелєва
ПОРОЖНІЙ ЄРМІЛОВ

Коли Віталій Кохан розповів мені про задум попрацювати з ЄрміловЦентром за принципами ленд-арту, я замислилась про те, що насправді не знаю цей простір. Кожного разу, коли я сюди приходила, я звертала увагу лише на мистецькі твори, без яких не уявляла центру. Ці думки спонукали мене зафільмувати порожні стіни. Не додати до простору новый об'єкт, а взагалі прибрати все. Подивитися, як центр сучасного мистецтва виглядає без мистецтва.

Єгор Анцигін
ТИМЧАСОВИЙ СПИСОК

Що я знаю про навколишнє середовище України? Де саме закінчується моє лицемірство відносно флори і фауни? Практика промовляння, тимчасового прописування як спосіб піти від узагальненого співчуття до навколишнього середовища через прописування окремих учасників біоценозу. Чорна дошка 1,4×2,05, на якій я прописую «Перелік видів рослин, тварин і грибів, що підлягають особливій охороні на території Сумської області» під відкритим небом. Використовую матеріал — крейду з місцевого кар'єра, як простий і нестабільний матеріал, що надалі буде взаємодіяти зі стихіями і руйнуватися. Так я говорю про необхідність не просто мати списки або архіви, які в свою чергу будуть руйнуватися і втрачати актуальність, а проводити практику повторення та промовляння.

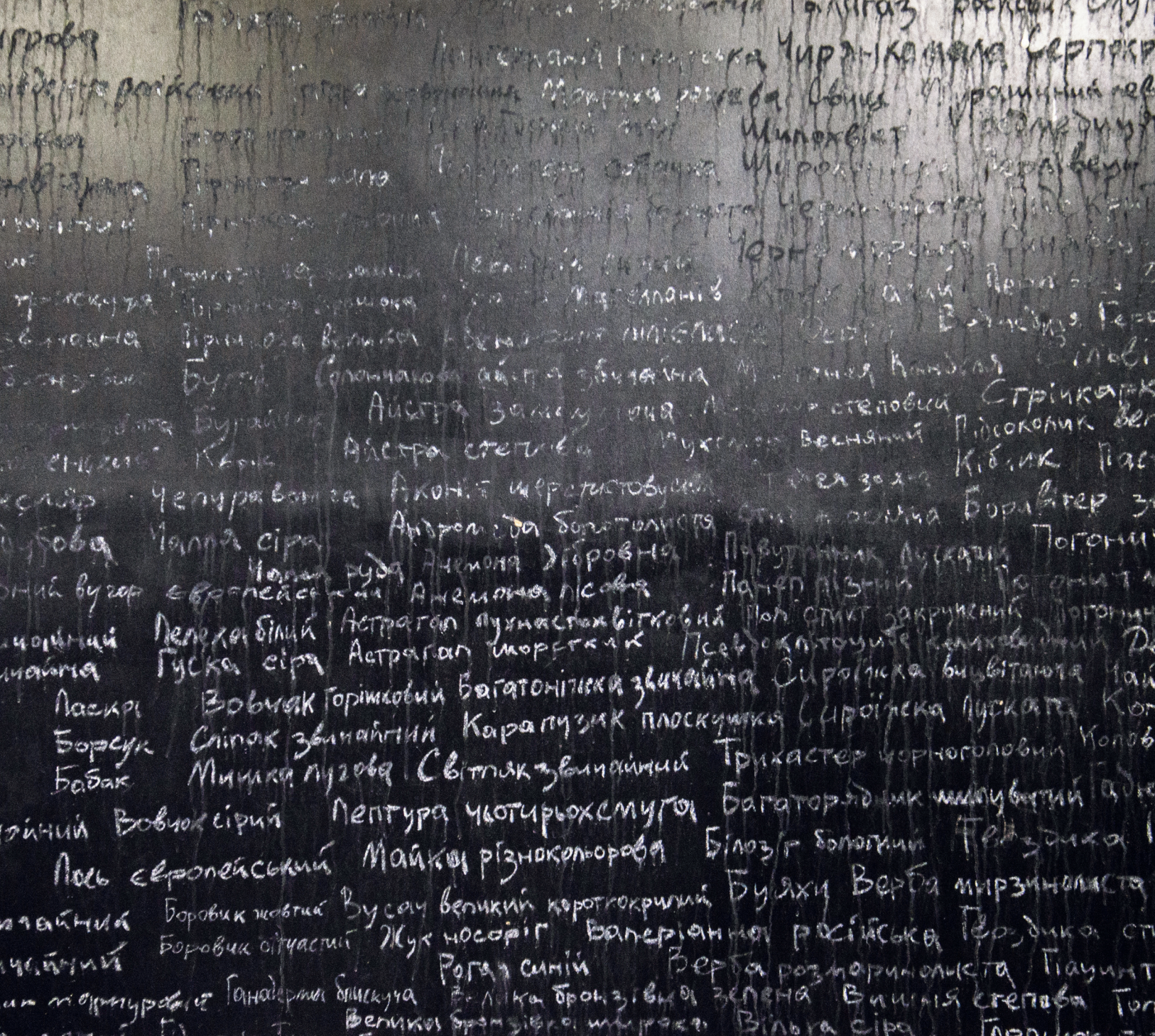
Лелека білий
Гуска сіра
Ласкуа
Борсук
Бабак
Вовчок сірий
Лось європейський
Боровик жовтий
Боровик оранжевий
Вусач великий короткокрилий
Жук носоріг
Рогач синій
Майка різнокольорова
Мишка лугова
Свистун звичайний
Трикастер чорноголовий
Багаторядник мінливий
Буяхи
Верба мирзинолиста
Верба розмаринолиста
Вишня степова
Вільха сіра
Анемона лісова
Анемона Зібровна
Астрагал лучностеповий
Астрагал морський
Багатоніжка звичайна
Лептура чотирьохсмугова
Білозір болотний
Аїстра степова
Аїстра степова
Аїстра степова
Андромеда багатолиста
Бузок
Бузок
Бузок

Анна Тарадіна
МЕТАМОРФОЗА

Робота змінювалася художницею тричі впродовж виставки: 19, 25 червня та 2 липня.

Земля — це не той матеріал, з якого можна зробити щось навіки. Те, що з неї зроблено, деформується за кілька днів, через місяць цього можна вже не знайти. Те, що створюється на симпозіумі у Могриці, таке ж плинне — створені об'єкти наступного року ви вже не відшукаєте. Завдяки природним стихіям воно зливається з оточуючим середовищем. Тільки йдеш і бачиш, як на пейзажі картинками накладаються колись створені і вже змиті чиїсь художні висловлювання. Такою є миттєвість ленд-арту, його ніхто вже не побачить та не оцінить, він продовжує існувати лише у каталогах та переказах.

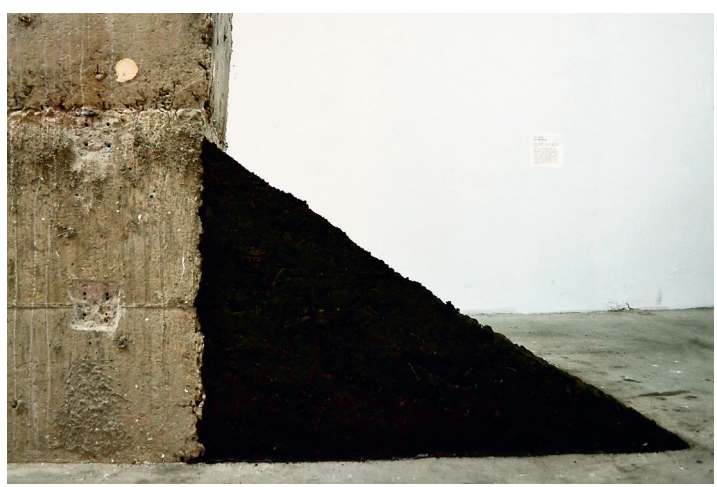

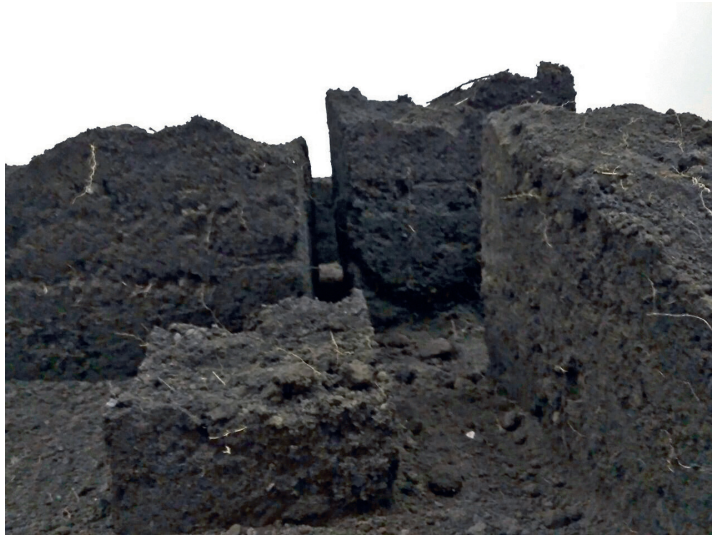

Анна Тарадіна
МЕТАМОРФОЗА

Куратори
Наталія Маценко
Юрій Вишняков
Олексій Коношенко
Віталій Кохан

Фасилітатор
Ганна Гідора

Учасники проєкту «Зворотний зв’язок»:

Віталій Агапєєв
Єгор Анцигін
Богдан Бабенко
Катерина Берлова
Надія Білокур
Катерина Бучацька
Андрій Бондаренко
Юрій Вишняков
Вікторія Воробйова
Ганна Гідора
Маргарита Журунова
Ольга Залога
Юрій Єфанов
Люся Іванова
Святослав Коверзнєв
Марина Конєва
Олексій Коношенко
Василь Костинюк
Анна Кохан
Віталій Кохан
Наталя Кохан
Олег Кохан
Владислав Кулик
Катерина Лібкінд
Наталя Лісова
Роман Линник
Богдан Локатир
Ярослава Майстренко
Юлія Макаренко
Наталія Маценко
Ганна Петренко
Олексій Романенко
Оля Сабко
Олександра Садовська
Антон Саєнко
Віктор Севастьянов
Сергій Слинько
Оксана Солоп
Оксана Талан
Артем Тихонков
Олена Трубанова
Сергій Тонканов
Осипов Тимофій
Марк Чегодаєв
Галина Шапоренко

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ LAND-ART СИМПОЗІУМ
ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ
ПРОЕКТ ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Фото: Артем Тихонков

Євгенія Моляр,
мистецтвознавиця

САМОЗАНУРЕННЯ

Як ленд-арт симпозіуму «Простір покордоння» вдається десятиліттями бути актуальним та самобутнім мистецьким явищем? Таким тендітним, навіть інтимним, а водночас стійким до більшості негативних впливів та проявів, котрі мають місце в культурному полі.

Здається, це залежить від здатності «Могриці» до глибокої саморефлексії. («Могриця» в лапках, означає, що йдеться не про назву села. Таким чином я вживаю скорочену, народну, назву ленд-арт симпозіуму «Простір Покордоння») . Як би не видозмінювалася «Могриця», час від часу настає важливий момент, коли художній пошук спрямовується вглиб, самозанурюється. І, здається «Зворотній зв'язок» у 2019-му став квінтесенцією цього цілющого самозанурення у власну ідентичність.

Маючи у своїй основі художній пленер, тобто певний навчальний акт, «Могриця» первісно орієнтується на пізнання. Базуючись на пленері, як одній із форм учбового процесу має певну рису «студентськості». Це вберігає «Могрицю» від стагнації, оскільки повсякчас з'являються нові учасники та учасниці. Утім, на відміну від академії, тут немає переглядів чи оцінювань. «Могриця» завжди відкрита до тем, форматів та творчих експериментів. «Могриця» завжди спонтанна, адже мистецький процес залежить не тільки від погодних явищ, а й від присутності/відсутності лісників, настроїв мешканців села, та активностей відпочивальників вихідного дня. Здавалося б, як у такій ситуації вдається більше ніж два десятиліття працювати якісно, послідовно і глибоко. Секрет криється у здатності локалізуватися та причаїтися, немов, затамувавши подих. Самозануритися, щоб ще більш уважно вдивлятися в схил пагорба, і провести ледь помітну лінію (Наталя Лісова «Перфекціонізм»), тонко і чуттєво показуючи розуміння цього простору.

Після кількох екстравертивних років (випробування нових «кураторських» форматів, масштабного ювілею симпозіуму, тощо) учасники і учасниці, здавалося із ще більшою наснагою, спрагло занурилися у одвідчне могрицьке єство. З неабиякою прискіпливістю та безкінечними можливостями компіляцій художниці поринули у безмежжя могрицького різнотрав'я: Пересаджування рослин (Наталія Лісова «Продовження»), будівництво «Готелю для комах» (Ольга Сабко), «малопомітні рослинні новотворення» (Люся Іванова, «Supernature»), «Систематизація капусти дикої» (Надія Білокур). Погляд та пошук спрямований вседенину, буквально — у надра могрицької землі, де Галина Шапоренко розглядає чіткі нашарування. Здається, що у цьому самозамилуванні немає місця для глядача, художники(ці) розчиняються у емпатійному єднанні з довкіллям, ледь чутно перешіптуючись між пагорбами (Анна Петренко).

Фото: Владислав Кулик

Фото: Вікторія Тимошенко

Збереження довкілля — завжди була однією з провідних тем на «Могриції». Повсякчас мистецьке висловлювання мало вектор спрямований назовні — з «Могриці» у всесвіт надходили екостурбовані повідомлення. Аж поки Єгор Анцигін не повернув його в іншому напрямку. Того року глобальні зміни клімату унаочнилися у Могриці як ніколи. Річка Псел стала настільки мілкою, що маленькі діти могли запросто переходити її впоперек. Єгор Анцигін розтягнув над річкою транспарант із написом «В Україні чистих річок немає» — цитатою із наукової доповіді. На транспоранті ці слова увірвалися в могрицький універсум, не просто як повідомлення, як катастрофа! Сам по собі транспарант — нетипова, навіть чужа форма для «Могриці». Хоча тут часто використовують в художніх роботах тканину, і на річці і вздовж річки. Роблять написи на тканині, чи рисунки. Але такий наглий транспарант, декларативно-безапеляційна сутність якого дисонує із гносеологічно-чуттєвою дійсністю «Могриці». Все навколо немов відчуджує форму цього повідомлення, однак зміст — змушує зануритися у нього, як тіло занурюється у стрімкий, золотавий, прозорий Псел.

Фото: Михайло Завільний

Всередині Могрицького симпозіуму від самого початку вибудовувалася своя власна історія, традиції, ритуали, і тільки в режимі самозанурення можна їх побачити, щоб виокремити найбільш цінне у загальному плині. Зробити нотатки у «Блокноті для Миколи Івановича» на суперкрафтовому папері із місцевої рослинності. Саме так Катерина Бучацька і Сергій Войналовича зафіксували пам'ять на матеріалі, створеному із елементів того, що пам'ятається. У «Могриці» вибудовується власна мова, пов'язана, передусім, із топонімами — Ангаром тут називається місцина поблизу крейдяного кар'єру. Самої споруди вже давно немає, але є місце, і його історія, про яку нагадують силуети людей на уламках колишнього ангару (Олексій Коношенко) На перший погляд непомітні побутові ритуали Могриці, закарбувалися у «Марафоні» Єгора Анцигіна, Катерини Лібкінд, Святослава Коверзнєва, Юрія Єфанова та Віталія Кохана, і відкривають особливий вимір могрицького життя — його внутрішню гармонійну взаємодію.

Закриваючись від зовнішнього світу, «Могриця» час від часу повертається у свій безмежний внутрішній світ, а «Взаємопроникнення» Ганни Гідори, постає точкою тяжіння на могрицькій крейді, повернення до якої зрештою уможливлює розвиток.

Фото: Вікторія Тимошенко

Фото: Антон Ясенчук

Олексій Коношенко
/куратор групи/

Надія Білокур
Ольга Залога
Ярослава Майстренко
Ганна Петренко
Оксана Солоп
Оксана Талан

Могриця, «Простір покордоння». Сама назва симпозіуму формує концепцію, якої дотримувались учасники групи, балансуючи на стику різноманітних медіумів, між мистецтвом ленд-арту та перформансом, між скульптурою та фешен дизайном, між медіа мистецтвом та архітектурою. Мета: розробка та практична реалізація авторських проєктів.

Загальними критеріями проєктів було: актуальність, контекст, змістовність, виразна форма, взаємодія з простором. Під час щоденних діалогів між учасниками групи обговорювалась загальна тема та робочі питання. Акцент робився на дослідженні і фіксації самого процесу генерації ідей, на пошуку нетипових засобів та нових форм мислення.

Роботу групи можна охарактеризувати як баланс між принципами і компромісом, між божевіллям та геніальністю.

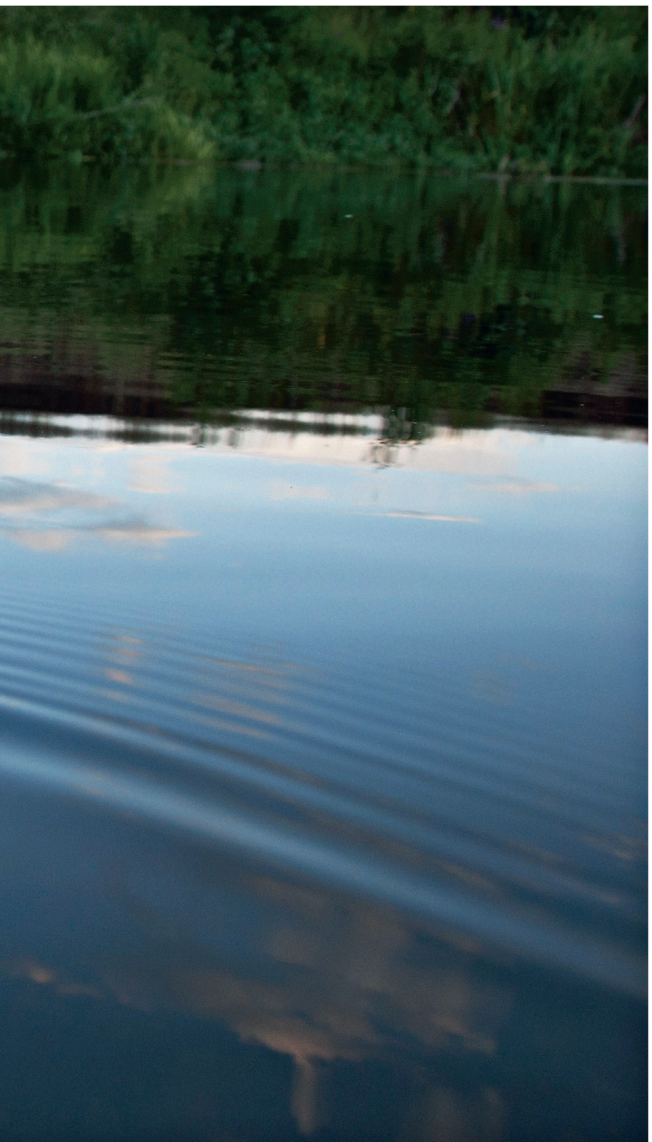

Ярослава Майстренко
ЛІНІЯ 2019

Цей проєкт — дослідження на тему фіксації межі у неконкретної речовини — текучої рідини. Тобто вода за своїм станом — це речовина, у якої немає жорсткої межі. Але в даному проєкті показана фіксація чіткої межі на мить шляхом її штучного створення. Дивно і незвично бачити жорстку і конкретну лінію на речовині, яка за своїми властивостями до цього не призначена. Цей проєкт — виявлення незвичного стану звичної нам речовини.

Фото: Ярослава Майстренко

Ганна Петренко

ЧУТКИ

учасники: Оксана Талан, Надія Білокур, Тимофій Осипов

Чутки — це специфічний вид міжособистісної комунікації, в процесі якої сюжет, до певної міри відображає деякі реальні чи вигадані події, стає надбанням широкої аудиторії. Чутки часто є джерелом неправдивої, перекрученої інформації.
Чутки як неформальна комунікація — це невід'ємна частина будь-якого соціуму,починаючи з ясел і закінчуючи клубом пенсіонерів.
Я вважаю, що вони постійно супроводжують людину, тому що є дефіцит інформації.
І, в тій чи іншій мірі, ця потреба заповнюється чутками. Вони існують завжди і всюди.
Вони просто властиві природі людського спілкування — уникнути їх ніяк не можливо.

Фото: Наталя Лісова

Фото: Ярослава Майстренко

Надія Білокур
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ «КАПУСТИ ДИКОЇ»

Цьогоріч «Простір покордоння» був дуже покордонним, на грані, на тонкому...
Мій основний проєкт цього року про те, як людина, а я теж людина, прагне систематизувати та упорядкувати все навколо, будь який природний хаос, розібрати на запчастини та зібрати в зрозумілу, чітку, «людську форму». Об'єкт було створено з хаотично розкиданої по пагорбу «капусти дикої», що заполонила собою пів крейдяного кар'єру, вся капуста, що росла на пагорбі, була зібрана і «систематизована» в прямокутне полотно, згодом повернена на пагорб, з якого була зібрана. Для екологів: перед тим як робити проєкт, я проконсультувалася з біологом, що цьогоріч жив з нами в таборі, жодної шкоди цим проєктом нанесено не було.

Фото: Вікторія Тимошенко, Антон Ясенчук

Фото: Антон Ясенчук, Сергій Тонканов

Олексій Коношенко
Надія Білокур
ШЕВСЬКА ПРАЦЬОВНЯ
Показ колекції: Надія Білокур, Наталя Лісова, Ганна Петренко, Оксана Талан, Антон Саєнко

Фото: Вікторія Воробйова

Олексій Коношенко
Надія Білокур
ШЕВСЬКА ПРАЦЬОВНЯ
Показ колекції: Надія Білокур, Наталя Лісова, Ганна Петренко, Оксана Талан, Антон Саєнко

Олексій Коношенко
КОМУТАЦІЯ СТАТУСУ.
ПОДОВЖЕННЯ

Олексій Коношенко
ВІДБИТКИ

Фото: Ярослава Майстренко, Антон Ясенчук

Олексій Коношенко
ГРАНД-ОТЕЛЬ СУМИ

Фото: Антон Ясенчук, Артем Тихонков

Олексій Коношенко
ПАПОРОТЬ

Фото Артем Тихонков

Ольга Залога
СЛІД

Все що є, існує, живе — зроблено з одного матеріалу. Все це атоми і молекули. Все це одні і ті самі складники та сполуки. Та все, що рухається, відбувається і триває — залишає свій унікальний, неповторний, самобутній слід у цьому нетривкому світі.

Ольга Залога
СЛІД
відеоарт

Все що є, існує, живе — зроблено, з одного матеріалу. Все це атоми і молекули. Все це одні і ті самі складники та сполуки. Та все що рухається, відбувається і триває — залишає свій унікальний, неповторний, самобутній слід у цьому не тривкому світі.

Процес II

Оксана Солоп
КУПАЛЬНЯ

Ідеш по сільській дорозі, світить сонце, потім звертаєш трохи правіше і через зарості спускаєшся в низ до річки, по тонкій стежці і приходиш до сакрального місця очищення, звільнення. Це річка, чиста зі своїм руслом і своєї чистою енергією. Місце де ти можеш побути наодинці зі своїми думками, місце де ти можеш бути самим собою і бути в контакті з усім навколо!

OKSANA SOLOP
MOHRYTSYA 2019

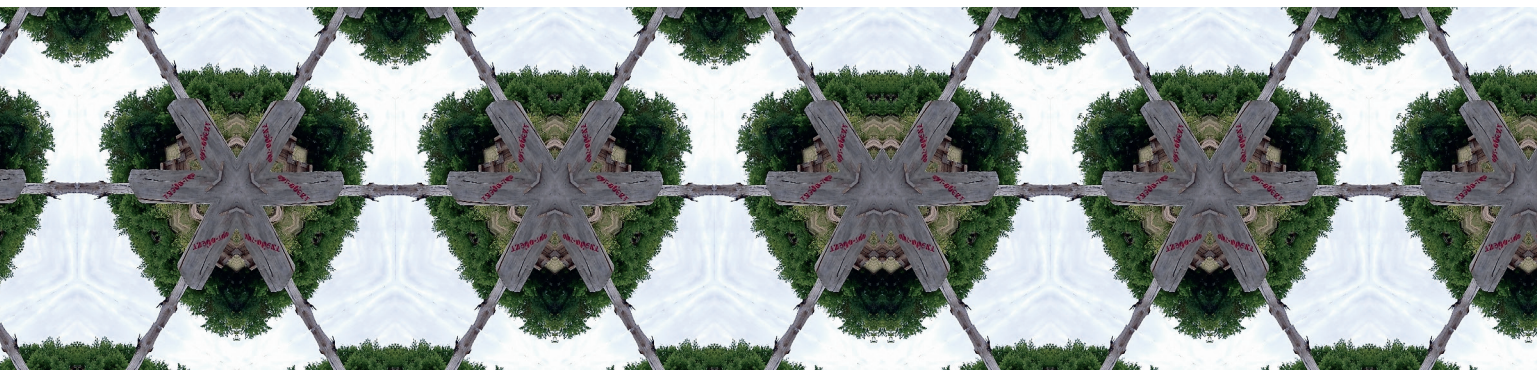

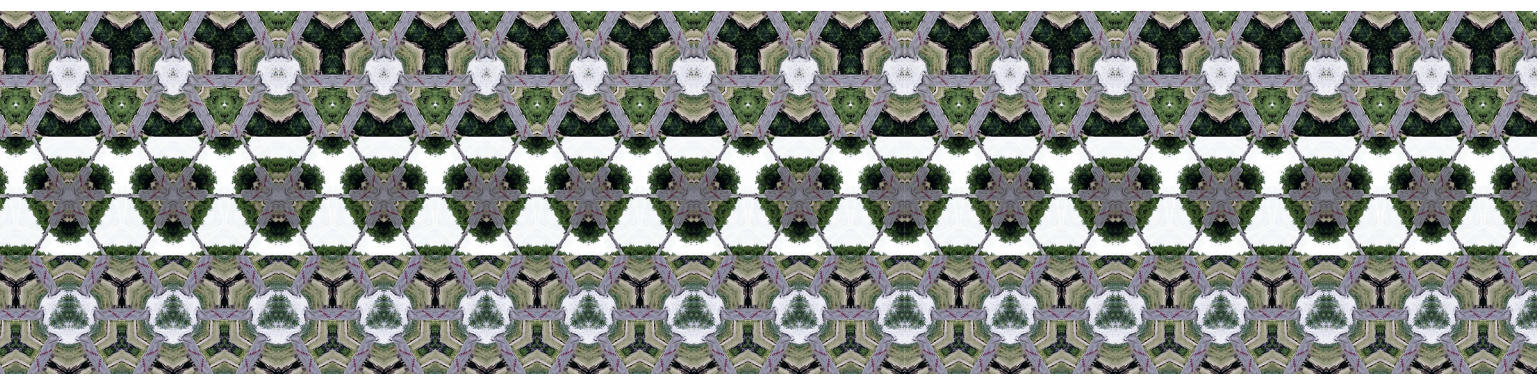

Оксана Солоп
КАЛЕЙДОСКОП
колаж

арт-объект
арт-объект
арт-объект
арт-объект
арт-объект

арт-объект
арт-объект
арт-объект
арт-объект
арт-объект
1
2
арт-объект
арт-объект

Оксана Талан
АРТ-ОБ'ЄКТ

ART-OBJECT

ART-OBJECT

Оксана Талан
КОЛОДЕЦ

Все в природе циклично. Все мы — планетяне, существуем согласно циклам Земли. Весна, лето, осень, зима... детство, юность, зрелость, старость. Рождение и Смерть — всего лишь точки перехода из цикла в цикл. Колодец — как символ этой точки.

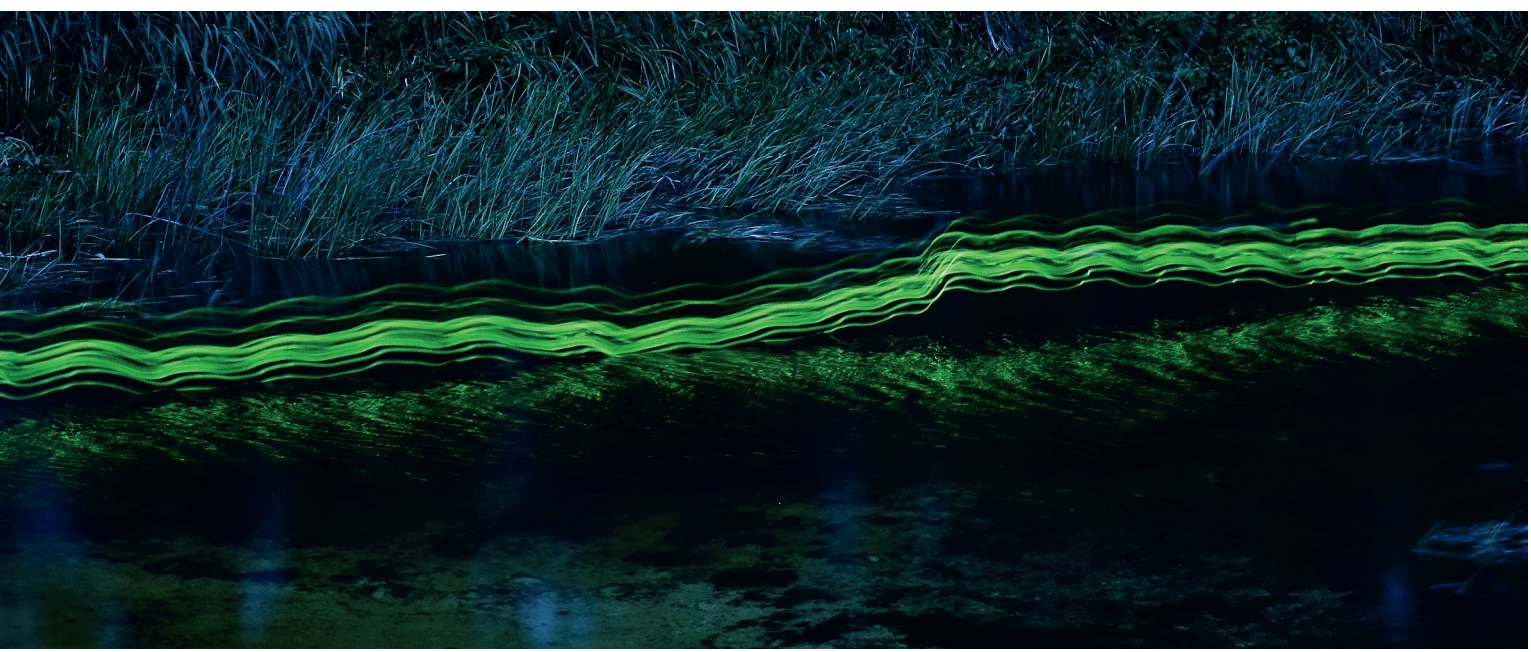

Фото: Сергій Тонканов

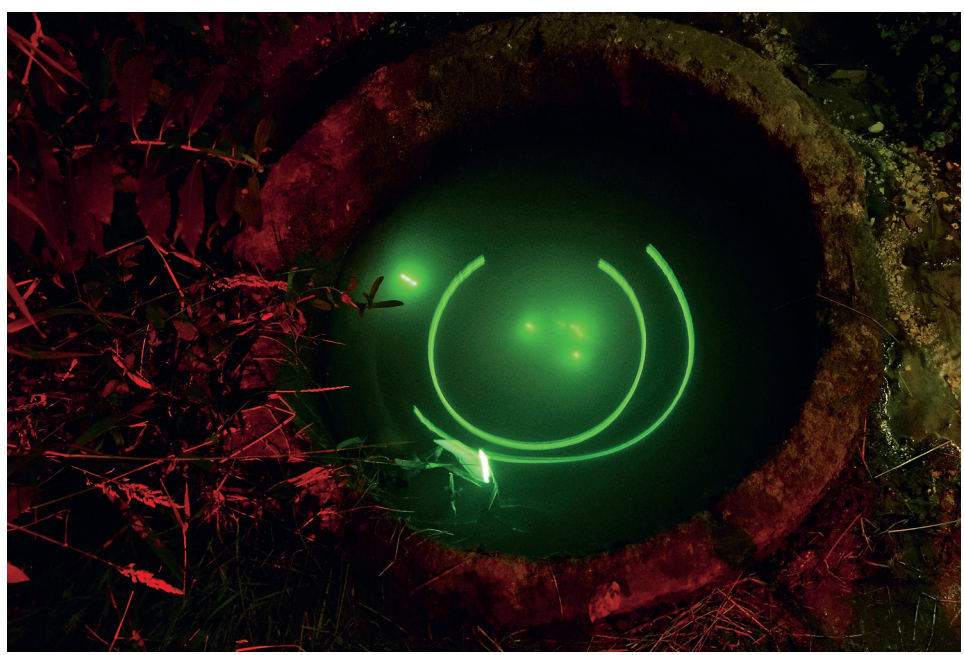

Віталій Кохан
/куратор групи/

Юрій Єфанов
Тимофій Осипов
Галина Шапоренко

Кожного року для всіх учасників симпозіуму задається загальна тема, а кожна кураторська група її вже трактує. Але! У митців всередині, незалежно від симпозіму, зріє щось своє, яке шукає втілення. І ця стихія набагато сильніша і набагато глибше відображає дійсність. Тому я не хотів би думати, чи знайшли учасники моєї групи «зворотній зв'язок», чи шукали? На мій погляд, взаємозв'язки вишиковуються незалежно від нас, просто, через досвід.

Галина Шапоренко
КУЛЬТУРНІ ПРОШАРКИ

Тимофій Осипов
ЗВ’ЯЗКИ

В проєкті аналогією між крейдяним кар'єром і суспільством, розкривається тема зв'язків, а саме родинних зв'язків. Як крейда в тому чи іншому вигляді, пройшовши свій шлях, мігрує світом, так і люди, з тих чи інших причин переїжджають в інше село, місто, країну, континент, при цьому зв'язки іноді стоншуються, переплутуються, а іноді натягуються і не пускають далі, іноді навіть рвуться. Цікаво, що під час експериментів майже завжди зв'язки рвалися, але під час презентації, коли всі камені покотилися одночасно, напрямок руху каменів почав перетинатися, заплутуючи нитки, каміння стикалися між собою, тим самим зменшуючи швидкість падіння, при цьому не тільки жодна нитка не порвалася, але деякі навіть не вичерпали свій потенціал. В результаті вийшла ціла павутина умовних «Зв'язків», що майже унеможливило їх простежити.

Фото: Катерина Бучацька, Ярослава Майстренко, Сергій Тонканов, Антон Ясенчук

Юрій Єфанов
«7»
Перформанс, інсталяція

Пізно ввечері Могрицею проходила людина в обладунках, прибила на території металеву табличку з текстом і розчинилася в темряві. Я знайшов обладунки і виставив їх зі згаданою табличкою.
Текст таблички:
«Ми дізналися, що функція лібідо проробляє тривалий розвиток, перш ніж стане служити продовженню роду способом, званим нормальним. Тепер я хотів би вам показати, яке значення має ця обставина для виникнення неврозів».

Фото: Антон Ясенчук, Олександр Залога

ДЛИТЕЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПРЕЖДЕ ЧЕМ СТАНЕТ
НЕВРОЗОВ.

Фото Антон Саєнко

Віталій Кохан
ПОШУКИ ВІТРУ

Наталія Маценко
/кураторка групи/

Єгор Анцигін
Катерина Берлова
Катерина Бучацька
Сергій Войналович
Люся Іванова
Катя Лібкінд
Святослав Коверзнєв
Владислав Кулик
Ольга Сабко
Марк Чегодаєв

Фокусування на відносинах акцентує думки про важливість взаємоповаги, піклування, про тонкість і крихкість різноманітних меж. У цьому контексті «Простір покордоння» — не метафора.

Це простір, де межі стираються і делікатно прокреслюються наново, переосмислюючи разом із тим саме поняття лендарту та його контури в сучасних умовах разом із можливостями його альтернативної репрезентації.

Фото: Владислав Кулик

Наталія
Маценко

ЗВ’ЯЗОК ВСТАНОВЛЕНО

Тема проєкту 2019 року стала ніби підготовкою до подій, якими нас зустрів 2020. «Зворотний зв’язок» серед іншого загострив питання комунікації, необхідності перегляду відносин людства всередині спільноти і зі своїм оточенням, позиціонування людини в глобальній екосистемі.

А надійний зв’язок потребує наявності справної мережі. Тімоті Мортон стверджує, що стати людиною насправді означає створити мережу доброти і солідарності з нелюдськими істотами, в ім’я більш широкого розуміння реальності, що передбачає також і подолання поняття про види. «Перемовини щодо політики людяності — це перший суттєвий крок до відновлення екологічного співіснування», — вважає філософ (із «Humankind: Solidarity with Nonhuman People»).

Могриця — своєрідна лабораторія для концептуального і значною мірою інтуїтивного зондування можливостей такого співіснування. Як у художньому полі, так і поза ним. Це перегляд не тільки ролі художника і мистецьких конвенцій, але й загалом взаємовідносин людини з навколишнім середовищем шляхом конструювання вищезгаданої мережі. «Простір покордоння» — простір для експериментів in situ, тобто вивчення процесу безпосередньо в тому місці, де він відбувається. А може навіть in vivo — всередині організму. Адже Могриця — динамічна, жива структура, така собі «плинна інституція» у плинних часах.
Розпочаті нами ще на попередньому симпозіумі «Етюди для ландшафту» вкрай органічно влилися в тему «Зворотного зв'язку». Це серія колективних дій, започаткована під час симпозіуму «Формула горизонту» (2018), яку ми плануємо продовжувати і надалі. В її основі — ідея відходу від споживацького ставлення до ландшафту, спроба зробити його своїм глядачем, перетворивши з об'єкта на суб'єкт і створивши щось для нього. У пошуках універсальної мови комунікації ми звернулися до теорії квантової механіки, котра припускає, що спостереження здатне впливати на стан об'єкта. Колективне спостереження за ландшафтом стало нашим актом присвяти, який гіпотетично може мати відгук. Якщо перші спостереження були груповими, синхронними в часі і передбачали взаємодію зі статичними об'єктами, то один із етюдів влітку 2019 передбачав індивідуальні спостереження плинної води ріки Псел. Чи взаємодієш ти з рікою, яка є тією ж самою впродовж тисяч років? Чи взаємодієш із окремими молекулами, які, гонимі стрімкою течією, перед тобою щоразу інші? До речі, доволі розповсюдженою є гіпотеза, що гідронім Псел походить від кабардино-черкеського «пси-» — власне «вода». Наші спостереження — практика з одного боку колективна, з іншого — глибоко персональна, інтимна, адже це завжди зустріч із Іншим і з самим собою. Повторення цих спостережень — тягліcть, процесуальність, спостереження змін — в середовищі і в собі. Спроба фіксації ефемерного — в часі, в просторі, в динаміці. У цих спробах до нас долучився Владислав Кулик, зафіскувавши у своїх знімках фрагменти творчого процесу і мінливість могрицьких пейзажів в залежності від погоди та наявності чи відсутності в них людей.

Фото: Владислав Кулик

«Відверто екологічне мистецтво — це всього-на-всього мистецтво, яке виносить солідарність із нелюдським на передній план», — зазначає Мортон у іншій своїй книзі. («Being Ecological»). Усі матеріальні об'єкти, створені художниками й художницями в нашій групі, також корелюють із темою «Зворотного зв'язку», зокрема і через призму цієї «мортонівської» екологічності. Делікатні, неінвазивні, такі, що працюють з природними матеріалами і неочевидними меседжами, містячи елементи містифікації і криптографії (фактично, чи не є процес креації художнього твору завжди свого роду крипторафією?), ці роботи, перш за все, зосереджують увагу на тому тлі, з яким працюють. «Листи для Миколи Івановича» Каті Бучацької та Сергія Войналовича з таємничим посланням на органічному саморобному папері. «Пастки» Каті Лібкінд, у які ловить людську увагу природа і в які ми ловимо себе самі. «Supernature» Люсі Іванової, що стирають видові межі у місцевій флорі шляхом тонкої ледь помітної підміни. Біоморфні дротяні «Прокрастинатори» Олі Сабко, подібні чи то до квітів, чи то до прадавніх морських істот, і її ж «Готель для комах», де естетичне поєднується з утилітарним, але утилітарна функція спрямована не на людину, а на тваринний світ. «Цитата» Єгора Анцигіна, що в провокативно-викличній формі акцентує увагу на стані природного середовища. Робота «Зворотний зв'язок» дистанційного учасника проєкту Марка Чегодаєва, в якій він відтворив уявлення про ландшафт, де сам ніколи не був, за допомогою пам'яті та уяви фізично присутніх в Могриці учасників. Окрім природного ландшафту, Могриця — це ще й ландшафт соціальний, і взаємодія з місцевими мешканцями — також один із аспектів «Зворотного зв'язку». Рефлексією з приводу того, який вплив чинить це суспільне тло в поєднанні з пейзажем, стало відео Каті Берлової «Могриця 2019» та спонтанний перформанс Святослава Коверзнєва «Марафон».

Продовжуючи сформовану останніми роками традицію щовечірніх дискусій навколо вогнища, своєрідного міксу круглого столу і архаїчних звичаїв, ми доповнили її розповідями художників про своїх колег. Віталій Кохан повідав думки про художню практику Мирослава Вайди та спогади про спільні резиденції; Оля Сабко і Міша Завальний розповіли трагічну історію Оксани Шачко — однієї з засновниць руху Femen, більше відомої у Франції, ніж в Україні; Єгор Анцигін поділився своїм поглядом на творчість Каті Бучацької, з якою знайомий ще з Академії (поділився в тому числі і з самою Катею).

Фокусування на відносинах акцентує думки про важливість взаємоповаги, піклування, про тонкість і крихкість різноманітних меж. У цьому контексті «Простір покордоння» — не метафора. Це простір, де межі стираються і делікатно прокреслюються наново, переосмислюючи разом із тим саме поняття лендарту та його контури в сучасних умовах разом із можливостями його альтернативної репрезентації.

Чергова ітерація резиденції 2019 року збіглася в часі з виставковим проєктом «Більший простір», що паралельно тривав у ЄрміловЦентрі. Задля створення спільного більшого простору, мета-місця, не обмеженого фізичними параметрами, під час відкриття виставки у стінах ЄрміловЦентру відбулася пряма трансляція із Могриці, аби глядачі мали змогу поринути в атмосферу симпозіуму «тут і тепер». Після цього протягом резиденції ми здійснили ще декілька прямих трансляцій з крейдяного плато.
Під час однієї з них відбувся другий перформанс Свята Коверзнєва. Загадка-ребус, закодоване послання, що стосувалося Могриці, яке художник передав глядачам у невербальній формі, за допомогою жестів, як у дитячій грі «Крокодил» — ніби ілюстрація тези Роберта Смітсона про те, що мова існує для споглядання, а речі — для прочитання.

Під час іншої трансляції відбулася question-and-answer сесія з Катею Бучацькою. На тлі характерного могрицького ландшафту художниця в прямому ефірі відповідала на запитання від аудиторії — і присутньої фізично, і дистанційно. Лунали як суто професійні питання, так і особисті, чим бесіда суттєво відрізнялася від традиційного артіст-току. Це була пропозиція самої художниці, і така, на перший погляд, ситуативна розмова вчергове унаочнила питання відвертості в мистецькій практиці, межі між приватним і публічним, закритості та відкритості спільнот. Дивне зміщенння, коли на крейдяному плато з поганим зв'язком відбувається, здавалося б, класична інституційно-урбанна практика, надала цьому онлайн-току саме тих хитких контурів, котрі розширюють сприйняття, виводячи поза межі чітких визначень.

Фото: Владислав Кулик

ЕТЮДИ ДЛЯ ЛАНДШАФТУ. ПРОДОВЖЕННЯ

«Етюди для ландшафту»— серія колективних дій, започаткована під час симпозіуму «Формула горизонту» (2018). В її основі — ідея відходу від споживацького ставлення до ландшафту, спроба створити щось для нього, зробити ландшафт своїм глядачем, перетворивши з об'єкта на суб'єкт. У пошуках універсальної мови комунікації ми звернулися до теорії квантової механіки, котра припускає, що спостереження здатне впливати на стан об'єкта. Колективне спостереження за ландшафтом стало нашим актом присвяти, який гіпотетично може мати відгук.

Спостереження плинної вод ріки Псел.

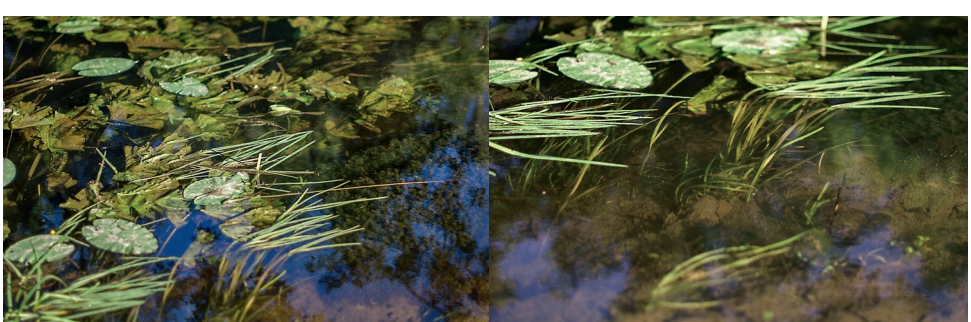

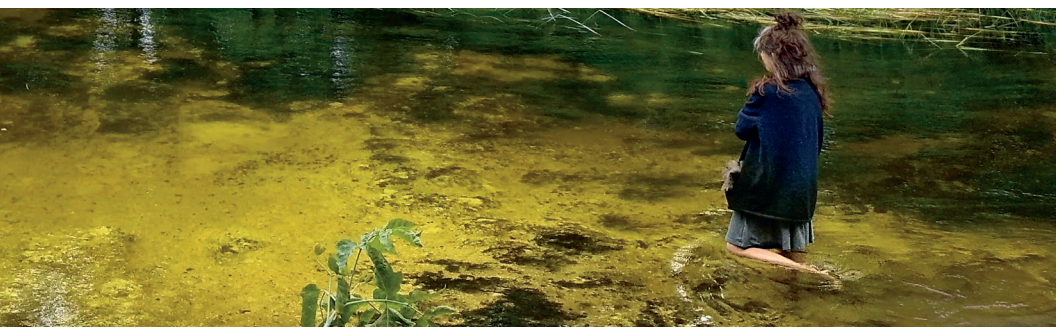

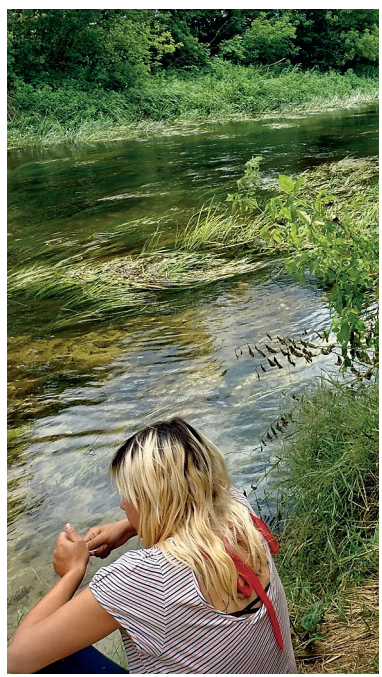

Деякі роботи учасників групи, створені в попередні роки, також були споглядальними і згодом ці спостереження органічно продовжилися в колективній практиці «Етюдів для ландшафту».

Катя Бучацька
ЛІНИВИЙ ЛЕНДАРТ
2016

Декілька спостережень з мінімальним рухом, щоб проявити явище через невтручання. Завершує цю серію документацій стояння у воді — де при абсолютному не-русі автора створюється твір.

Катя Бучацька
ХМАРОМІР
2016

«Катю Бучацкую интересуют вопросы времени и места человека в мире, какими историями мы наделяем предметы из прошлого и каким образом они могут быть интерпретированы в будущем. В ее работах есть ощущение определенной паузы, остановки, которая необходима нам всем сегодня. Эта остановка дает возможность создать дистанцию для анализа самих себя, окружающей среды и взаимодействия с ней».

Тетяна Кочубінська,
мистецтвознавиця
/з інтерв'ю для YourArt/

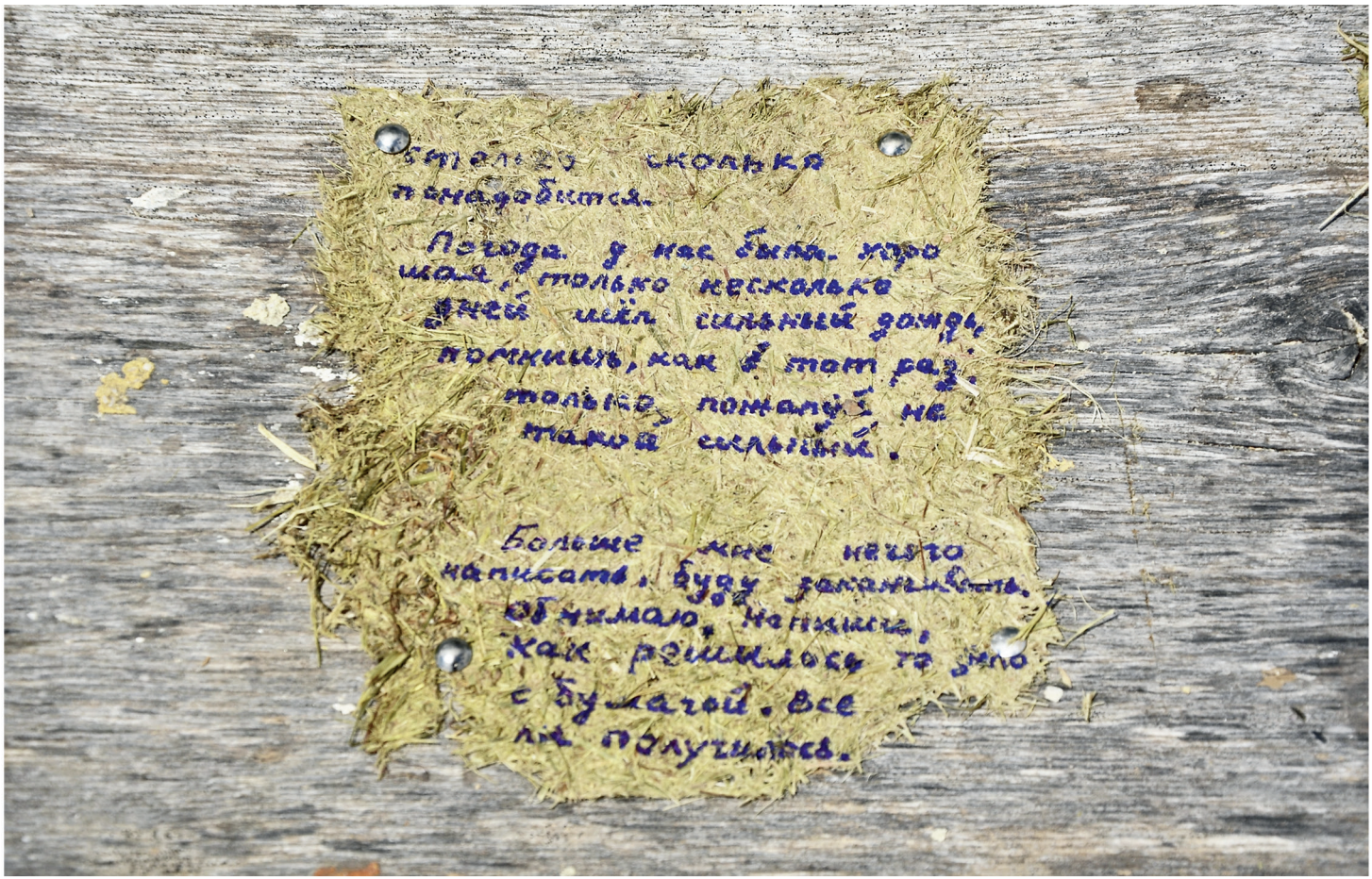

Катя Бучацька,
Сергій Войналович
БЛОКНОТИ
ДЛЯ МИКОЛИ ІВАНОВИЧА

Створення паперу, використовуючи лише природні матеріали. Процес складався з приготування лугу з золи (72 години), проварювання трави у воді (4 години) та у лузі (40 хв), механічне подрібнення отриманого (1 год), проціжування та складання під прес (24 години). Під час варіння трави до художників приєднався місцевий житель Микола Іванович, який чекав всі 5 годин, коли ж з відра «полізуть зошити та блокноти».

Люся Іванова
SUPERNATURE

Малопомітні рослинні новотворення,
що з'явилися на полі села Могриця.
Глядачам було запропоновано знайти
на невеликій ділянці певну кількість
«не класичних» видів рослин. Крім зроблених
об'єктів, люди запідозрили кілька рослин,
яких я ніколи не чіпала.

Катерина Лібкінд
ПАСТКА

Пастки не працюють фізично, вони працюють, коли в них потрапляє увага глядача.

Катерина Лібкінд
ПАСТКА

Пастки не працюють фізично, вони працюють
коли в них потрапляє увага глядача.

Марк Чегодаєв
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Малюнки:
Катерина Бучацька,
Катерина Лібкінд,
Антон Саєнко,
Віталій Кохан,
Ольга Сабко

Допомога у реалізації:
Святослав Коверзнєв

Мені запропонували взяти участь у ленд-арт симпозіумі, але за день до від'їзду я захворів і мусив залишатись у Києві. Знаходячись в іншому місті, я розмірковував над тим, що можна зробити для ленд-арт симпозіуму, не знаючи місцевості і контексту. Моя робота — сконструйована ситуація. В роботі я рефлексую на неможливість своєї фізичної присутності та неможливість безпосереднього сприйняття ландшафту, де проходить симпозіум. Метою було проєктування цієї неможливості на резидентів «Могриці»
Кожен учасник проєкту мав бути у різних точках ландшафту на території села. Вони супроводжувались до точок із зав'язаними очима, для того щоб у них змінилось відчуття простору. Опинившись на точці, можна було сісти на стілець і зняти пов'язку. Учасники не мали озиратись навколо, а повинні були дивитись тільки перед собою, споглядати лише частину від цілого. За допомогою звичайного олівця та аркуша паперу вони мали виконати малюнки ландшафту, який знаходиться поза межею поля їхнього зору, тобто за спиною. Можна сказати, буквальна інтерпретація теми симпозіуму — «Зворотний зв'язок». Вони мали скласти уявлення, сприйняти ландшафт, не маючи можливості його осягнути. Більшість учасників є давніми резидентами симпозіуму та добре знайомі із самою Могрицею, проте робота апелювала до просторового мислення, до відтворення спогадів та уявлень про цілісне оточення.
Робота тематизує поняття зв'язку, комунікацію людини і ландшафту, мою взаємодію з іншими художниками, зв'язок медіуму і його об'єкту.

Фото: Антон Ясенчук, Олександр Залога

Ольга Сабко
ПРОКРАСТИНАТОРИ

Фото: Антон Ясенчук, Олександр Залога

Ольга Сабко
ГОТЕЛЬ ДЛЯ КОМАХ

Палаточный городок возникает каждый год на время ленд-арт симпозиума в Могрице. И каждый год местные насекомые с удовольствием подселяются в наши теплые уютные палатки. Человек не всегда радостно принимает эту новость. В связи с этим была предпринята попытка соорудить многоквартирный комплекс специально для насекомых, в котором они могли бы познать радости комфорта и наконец оставить художников в покое. Насколько она оказалась удачной, мы сможем сказать в следующем сезоне.

Єгор Анцигін
ЦИТАТА

Матеріалом для створення роботи слугувала стаття з одноіменною назвою, у котрій розкривались проблеми української екології стосовно головних водних магістралей країни. Я вирішив, що моїм художнім жестом буде винесення «цитати» із терен інтернету до предмету обговорення.
Це висловлювання, написане на банері, висіло над річкою Псел протягом п'яти днів, а потім було демонтовано.

В Україні чистих річок немає*

Святослав Коверзнєв
МАРАФОН
акція / відеодокументація 15 хв.
відеодокументація: Юрій Єфанов

«Марафон» — це художня акція у рамках всеукраїнського ленд-арт фестивалю «Простір покордоння» у селі Могриця. Під час акції художники Єгор Анцигін, Катерина Лібкінд та Святослав Коверзнєв виконали забіг із локації проведення фестивалю до місцевого магазину з метою придбання пива. Робота є певною імпульсивною імпровізацією, рефлексією на місцевий контекст, а саме на локальні конфліктні зіткнення представників художньої спільноти зі спортсменами — учасниками щорічних сумських еко-марафонів.

Катерина Берлова
МОГРИЦЯ 2019
відеоарт

Фильм снят по пути
в магазин, или
на территории
ему прилежащей.
Это коллаж
из документальных
материалов
и импровизированной
постановки, которая
является рефлексией
на подслушанный
в магазине диалог.

«...Розпитую про феномен «Могриці» київську художницю Катю Берлову.
– Я тут вперше. Минулого разу всі друзі мої поїхали, а я не змогла. Але знала, що тут дуже добре і вирішила їхати цього року. Ну і в цей раз ми з Катею Лібкінд домовилися поїхати разом.
Я не знала з чим буду працювати. Майже завжди так працюю. Значно цікавіше працювати, якщо ти навіть не уявляєш, що робитимеш, а потім взаємодієш з місцем і знаходиш тему.
Ми зараз з Катею робили удвох, потім Катя буде робити об'єкти. Ми знімали відео, рефлексували над тим, як реагуємо на навколишню красу і над тим, як це все суміщається. Наприклад ми раз ішли до крамниці і місцеві хлопці поставили з колонки якусь пісню. І ти бачив дуже гарний пейзаж і тут ця пісня, яка звучала дуже штучно. І ми тут зняли відео, де грає ця пісня, а ми бачимо панораму пейзажу. Ми просто кинули колонку в чистому полі і вона грала цю пісню.
Ще ми зняли цікаве відео в місцевій крамниці. Я люблю підслуховувати людей, особливо людей з іншого середовища. Сісти і просто слухати. От ми прийшли і нам дуже пощастило, бо чоловік та жінка наче навмисно розповідали двадцять хвилин про все своє життя. Вони говорили якісь речі, які незрозуміло було навіщо говорити. А в кінці підсумовували, сказали «Сорок років ми вже разом!». І це було схоже, що вони зверталися до якогось глядача, хоча вони говорили між собою. У підсумку це буде кілька відео. Ми працюємо з тим, що чуємо і бачимо, над нашою реакцією на розмову і на пейзажі».

/З репортажу Владислава Івченка/

Владислав Кулик
ЧЕРВЕНЬ 2019

Юрій Вишняков
/куратор групи/

Богдан Бабенко
Роман Линник
Сергій Тонканов

Нема сумнівів, що існує зв'язок між первісним середовищем-природою, та власне, нами, її дітьми — людьми.

З давних давен, на генетичному рівні, ми зберігаємо в собі цей контакт. Не дивлячись на зростання високих технологій та їх поступовому, але стрімкему проникнення в наш світ, сучасна людина, що знаходиться в переповненому інформаційному полі з його перенавантаженнями та стресами, все частіше звертається до прадавньої природної колиски та намагається усіляко взаємодіяти з нею задля поповнення внутрішніх сил та пошуку гармонії у власному я. Цей процес знаходить відображення і в мистецтві довкілля – ленд-арті. Що таке взагалі мистецтво? Який вплив чинить мистецтво на людину та, взагалі, на людство?

Мистецтво — це суспільна свідомість. Точніше одна з її форм. Не менш важлива за політичну, моральну, правову або наукову. Мистецтво дає змогу визначити рівень розвитку суспільства та його нагальні естетичні потреби. Навчає цінувати красу, виховує, розвиває. Мистецтво ленд-арту – це взаємодія людини в природі. Там, де твір художника нерозривно пов'язаний з ландшафтом, духом місцевості та оточуючими природними елементами.

Колись, десятки тисяч років тому, людство, освоюючи цей світ, отримувало певний досвід та намагалось відобразити та зберегти цю інформацію. Тому, оздоблюючи знаряддя праці та посуд нехитрими орнаментами та малюнками, воно транслювало сюжети та замальовки з свого життя. Так перші люди пізнавали та відтворювали навколишній світ через свої почуття та переживання.

Юрій
Вишняков,
куратор

В ПОШУКАХ ЗВ’ЯЗКУ

Художник намагається регенерувати розтрачені сили в урбаністичному середовищі та знаходить в природному просторі ландшафтів та пейзажів ті форми та образи, які наслідує та відтворює у власних об’єктах та інсталяціях. Підсвідомо опираючись на природно-історичний масив, який є непорушною константою та еталоном гармонійного поєднання матеріального та духовного.

Створюючи мистецький твір – людина (художник, митець) наповнює його певним змістом, роздумом чи ідеєю. Так виникає «повідомлення» до інших людей та оточуючого світу. «Приймаючи» та «відправляючи» ці повідомлення, людина автоматично входить до найдавнішої системи передачі інформації і сама стає частиною цього зв’язку.

Зв’язок між таємничим прадавнім минулим та невизначеним сучасним — це надія на нормальне майбутнє, і саме непорушність цього зв’язку є єдиним фундаментом сьогодення.
Митці нашої групи не стали винятком, і теж долучилися до найбільшої та найдавнішої системи

Фото: Вікторія Тимошенко

зв'язку — історії. Знаходячись серед Могрицьких пагорбів, ступаючи по сумській землі, митці нашої групи опинилися перед лицем руйнації історичної спадщини. Зрите скіфське городище, сплюндровані могили пращурів слов'ян-сіверян, чиї кістки з німим докором стирчать з кар'єрних обривів. Все це лишало певні питання, біль та смуток, потребувало відповіді.
Створені учасниками групи проєкти мають безпосередній зв'язок з історією Могриці та Сумщини.

«ВТРУЧАННЯ» СЕРГІЙ ТОНКАНОВ, МІСТО ЧЕРНІГІВ
Робота присвячена техногенній діяльності людини в цій місцевості, яка розпочалася у середині 19 сторіччя, і була остаточно припинена лише на початку 21 сторіччя. Справа в тому, що гашене та негашене вапно протягом довгих років було чи не єдиним в'яжучим елементом в будівельному розчині. Саме вапно випалювалося у великих печах на берегах уздовж Псла майже двісті років. За цей час були спотворені, а часом повністю знищені, археологічні об'єкти, яким «пощастило» знаходитися над крейдяними родовищами нашого краю. З розвитком міст збільшувалась кількість цегляних споруд, будівельні майданчики потребували сировину і бульдозери зривали своїми ножами культурний історичний шар, гублячи раз та назавжди нашу пам'ять.

«СІВЕРЯНКА» РОМАН ЛИННИК, МІСТО СУМИ
В результаті розробки того ж самого кар'єру, що став причиною знищення скіфського городища біля села Могриця , був сплюндрований сіверянський могильник, точна кількість поховань якого не встановлена. При візуальному огляді на краю кар'єрного схилу було виявлено людські рештки. В результаті антропологічного дослідження поховання, його змісту, та супутнього матеріалу, було з'ясовано та встановлено, що кістки належали жінці приблизно 30-ти років, що належала до одного з сіверських племен та жила в цій місцині в 9-11 сторіччі нашої ери. Після професійних дій співробітниці Сумського обласного краєзнавчого музею та небайдужих громадян лишилася яма на краю кар'єрного урвища, яка могла б стати причиною подальшої ерозії пагорба. Схил було закріплено дерев'яною конструкцією та засипано землею, в яку пересадили місцеву рослину. Роблячи зі зруйнованої могили природний обеліск, автор привертає увагу до втраченої історії, не вшанованої пам'яті пращурів, бездумної праці, яка виключає духовне і ставить на перше місце матеріальне.

«ДРАКАР» ЮРІЙ ВИШНЯКОВ, МІСТО КИЇВ ТА СЕРГІЙ ТОНКАНОВ, МІСТО ЧЕРНІГІВ
Човен як символ загальності. Форма поєднання.
Прадавнє уявне, давно висохле море під цим човном — це час, який постійно плине, змінюючи все навкруги.

Конструкція у вигляді каркаса великого човна, що височить на самій горі кар'єрного пагорба — поєднання історії рідного краю від доісторичного моря і перших людей на цих пагорбах до нащадків, які сконструювали цей символ на крейдяному плато і об'єднали і нині живих і усіх тих, хто працював, жив, наповнював людською присутністю наш край протягом тисячоліть. Дракар — це символ повідомлення до нас усіх та тих, хто був перед нами.
Як каже народне прислів'я: «Човен пропливе, а берег залишиться».
Час пробіжить — лишиться пам'ять та історія. Шануймо її, бо без неї не стане і нас.

Сергій Тонканов
ВТРУЧАННЯ

Рівні дошки пофарбовані крейдою — це образ білих цегляних багатоповерхівок, які мають безпосередній зв'язок з крейдяним кар'єром. Для того щоб збудувати нові міста багатоповерхівок з білої цегли люди свого часу втрутилися в це місце, для розробки кар'єру, на якому колись були поселення скіфів та сіверян. Кар'єр більше не діє, древнє городище пошкоджене, нові міста збудовані. Тепер з міст сюди прийшли митці і мовою ленд-арту надають цьому місцю нового значення. Рівняння арт-об'єкту по горизонту — це ще і зворотній зв'язок з темою минулого симпозіуму 2018 року «формула горизонту».

Сергій Тонканов
З'ЄДНАННЯ
дія у довкіллі

Вершини двох пагорбів були з'єднані ниткою завдовжки біля 25 метрів по якій вночі впродовж 10 хвилин протягувався ліхтарик з одного пагорбу на інший. Рух ліхтарика зафіксувала фотокамера на довгій витримці. Рисунок ліхтарика нагадує нитку накалювання лампи, або хвилі аналогового зв'язку.

Фото: Антон Ясенчук

Сергій Тонканов
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

Цей арт-об'єкт було б неможливо збудувати, якби камінці крейди не були зв'язані між собою ниткою попарно, по три та по чотири. Саме завдяки таким взаємозв'язкам та сплетінням стала можлива така конструкція, інакше вона була би грудою каміння. Учасники могрицького ленд-арт симпозіуму завдяки зв'язкам між собою, чи то дружба, кураторська група, спільні інтереси, тощо, так само, зібравшись разом, творять неймовірний «Простір покордоння»

Роман Линник
СІВЕРЯНКА
за участю Сергія Слинька,
Віктора Севастьянова, Оксани Талан

Цьогоріч, на схилі могрицького кар'єру були вилучені залишки давнього поховання. Залишилася яма, що призвела б до ерозії ландшафту.
За технічного сприяння Сергія Слинька та консультації біолога Віктора Миколайовича схил було укріплено внутрішньою дерев'яною конструкцією та засаджено місцевою рослинністю.
У результаті антропологічного дослідження жіночого скелету було встановлено його приналежність до сіверських племен 9-11 сторіччя.
Модель: Оксана Талан

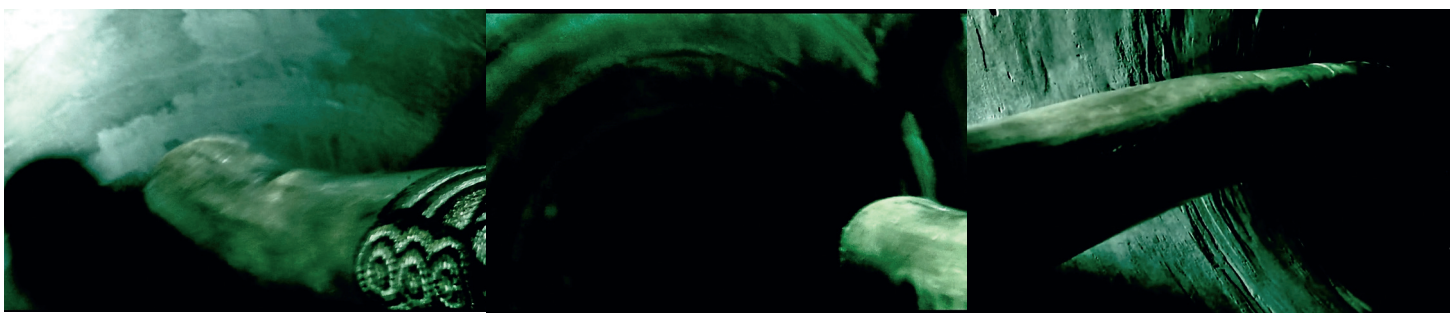

Роман Линник
Оксана Талан
Сергій Мазок
ZOV
відеоарт/музичний перфоманс
відео: Наталія Лісова

Фото: Наталія Лісова

Богдан Бабенко
ЗМІНЕННЯ ГЕОМЕТРІЇ. АБСТРАГУВАННЯ

Абстрагування — відволікання в процесі пізнання від несуттєвих сторін, властивостей, зв'язків об'єкта (предмета або явища) з метою виділення їх істотних, закономірних ознак. Результат абстрагування — абстрактні поняття, наприклад: колір, кривизна форми, розташування предмету у просторі, його краса. У європейській філософії і логіці абстрагування трактується як спосіб поетапного продукування понять, які утворюють все більш загальні моделі — ієрархію абстракцій. Найбільш розвиненою системою абстракцій володіє математика та мистецтво. Ступінь абстрактності обговорюваного поняття називається рівнем абстракції. Залежно від цілей і завдань, можна міркувати про одні й ті ж об'єкти на різних рівнях абстракції.

Фото: Артем Тихонков

Юрій Вишняков
МЕДИТАЦІЯ

На краю кар'єрного плато, що виходить до великої річної пойми, на горі, стоїть човен. Стоїть над крейдяним кістяком колишнього моря юрського періоду, яке мільйон років тому вирувало та гатило теплі болотяні води, повні доісторичних крокодилів та акул. Він майже висить в повітрі. Залишки човна, а може каркас бойового дракара північних прибульців, остов якого завмер над крейдяним кораловим рифом.

Ребра шпангоутів тягнуться до віковічного неба, немов закликаючи того в свідки давнішніх подій від прадавніх до майже сьогоденних, що все це не наснилося навколишнім лісам та лукам а насправді було…

… Після моря, крізь неймовірну товщу часу, по його дну проповзли гігантськими слимаками велетні льодовики, лишаючи за собою вже знайомий для сучасних людей пейзаж та ландшафт. На нього і ступили перші люди, розбивали свої стійбища, губили у жовтому піску дюн кременеві ножі та кам'яні знаряддя.

Сонце та небо крутили своє солярне коліщатко, продовжуючи вічний цикл – чарівне дійство зміни кольорів та температур не одну тисячу років. Вставали на повен зріст та лягали ниць діброви та соснові бори. Змінювали обрамлення та бігли хвилями під вітром польові трави та знов верталися у соковиту землю.

На крейдяних схилах виростали людські поселення, над якими плив мирний дим домашніх вогнищ. Весняні поля робилися чорними від праці хліборобів. В долинах паслися отари та табуни.

Люди принесли в цей ідеальний світ власні, не ідеальні, але людські мрії та сподівання. Породили тут своє посліддя. Навчилися обробляти землю, деревину та метал. А головне — жити в цих ландшафтах в гармонії.

Всі вони бажали жити і жили – вірили, працювали, кохали та діяли, наповнюючи цей світ під цим небом змістом, присутністю своєю та любов'ю.

Переживаючи певні емоції, маючи сподівання та надії, працюючи на цій землі, наші пращури комунікували з оточуючим світом і лишили нам, своїм нащадкам, своєрідне повідомлення. Воно закодоване в пунктирних лініях старовинних шляхів, в стародавніх городищах та могильниках, в уламках кераміки, на яких, випадково, зберігся відтиск пальців майстра гончара минувшини.

Підсвідомо відбувається зчитування цього «повідомлення».

«Зворотній зв'язок» — зв'язок між поколіннями. Його відчуваєш, він є, він діє.

Юрій Вишняков
Сергій Тонканов
ДРАКАР

Фото: Сергій Малюк

РЕЗИДЕНТИ

Віталій Агапєєв
Андрій Бондаренко
Василь Костинюк
Наталія Лісова
Юлія Макаренко
Олексій Романенко
Олександра Садовська
Антон Саєнко
Олена Трубанова

Основою ленд-арт симпозіуму з року в рік є постійні резиденти «Простору покордоння».

Деякі з них створюють свої роботи у просторі Могриці з днів заснування симпозиуму – Наталя Кохан, Олег Кохан, Ганна Гідора. Олександра Садовська, Віталій Кохан, Анна Кохан, Олена Трубанова, Андрій Бондаренко та Антон Саєнко долучилися до лендтворення з часів студентства у Сумському училищі культури та мистецтва.

Щорічно група резидентів складається з постійних та запрошених учасників.

Євгенія Моляр,
мистецтвознавиця

РОЗДУМИ ПРО ПАРТИСИПАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

Ця розмова трапилася нещодавно у Могриці — маленькому селі на кордоні з Росією, що вже більше 20 років асоціюється із українським сучасним мистецтвом. Складно давати визначення формату Могриці: симпозіум, пленер, фестиваль, та і не варто. Могрицьке мистецтво звично називають ленд-артом, та як на мене, ця подія знаходиться осторонь будь-яких форматів і категорій. Могриця — це самобутнє та унікальне явище, що торкається далеких від ленд-арту питань, до прикладу, таких як партисипативне мистецтво.

Схоже на те, що партисипація віднедавна замінила в мистецтві ідеологію, стала немов перепусткою в світ актуальних художніх практик. Художники, озброєні інструментарієм соціальних працівників, масово колаборують, єднають, розвивають та допомагають спільнотам. Митці вже не можуть сидіти відлюдькувато в своїх майстернях, а мають іти з в народ і взаємодіяти.

Переповідаючи могрицьку розмову я не буду називати імена учасників, бо припускаю, що відкрите нехтування партисипацією може якось нашкодити творчій кар'єрі. Отже, якось увечері, всі учасники сходили до річки, на кар'єр, пройшлися пагорбами оглядаючи щойно створені роботи, а потім сиділи за довгим дерев'яним столом і обговорювали їх. До гурту підійшли молоді люди, поцікавитись що відбувається. Один з учасників у білому піджаку із краваткою-метеликом почав пояснювати, що тут зібралися художники щоб робити мистецтво. Молодики продовжили допитуватися чому ці всі художники приїхали саме сюди, адже це їхнє село, на доказ показували документи із своєю могрицькою пропискою. Митець спробував їм лаконічно пояснити, що таке ленд-арт в цілому та могрицький симпозіум зокрема. На тому і розійшлися.

До спілкування з сільським населенням у Могриці художники ставляться по-різному. Ті хто пам'ятають ще студентські пленери в кінці 90-х — початку 2000-х, згадують, що місцеві, які приходили у кемпінг художників, постійно чіплялися до дівчат і намагалися почубитися з хлопцями. Мистецькі об'єкти місцеві розбирають для того, щоб використати матеріали у господарстві, або на дрова, нерідко їх нівечать просто заради утіхи. Звісно художників та художниць обурює таке ставлення до їхньої творчості. Тому ці контакти мінімізувалися до того, що могричани зрідка приходили дивитися мистецтво, а митці, бувало, ходили до селян за молоком.

Фото: Артем Тихонков

Аж ось минулого року один творчий колектив вирішив робити партисипативне мистецтво безпосередньо у селі та спільно з його мешканцями. Місцеві долучалися, співпрацювали і взаємодіяли як могли. І цього року, щойно почався симпозіум один сільський чоловік прийшов шукати художників, які обіцяли йому каталог чи виставку, але вони не приїхали. У них були нові проєкти деінде, можливо, також партисипативні.
Того ж року ще одна художниця у своїй роботі розповідала про спілкування із Миколою Івановичем з Могриці. Тепер Микола Іванович, як тільки почали приїжджати художники, одразу й прийшов. Він відверто зізнався, що його не цікавить мистецтво, він шукає зустрічі з дівчиною Катею, на яку чекав цілий рік. Микола Іванович не так давно повернувся із в'язниці де відбував покарання за те, що вбив усю свою родину, а тепер щиро захопився художницею. Але чи готова була художниця до такої колаборації?

Я не маю права моралізаторствувати і говорити про відповідальність у партисипативному мистецтві. Адже я сама кілька разів у своїй роботі стала «жертвою» учасницького тренду в мистецтві. Мені дуже складно спілкуватися з незнайомими людьми, але я вірила, що це необхідно. Коли ми вперше організовували резиденцію «Над Богом» у Вінниці (2015 рік), я вважала, щойно ми відкриємо двері давно зачиненого кінотеатру, покажемо кіно, виставку сучасного мистецтва, розклад цікавих лекцій та дискусій, як всі місцеві активісти прийдуть, аби разом зберегти та відродити колишній кінотеатр. Для цього у нас були передбачені різноманітні воркшопи і тренінги, приїхали модератори. Аж не так сталося, як гадалося. Протягом 10 днів ми спостерігали, як повз наш кінотеатр з найкрутішими вечірками і найактуальнішими художниками байдуже проходять сотні людей щовечора, щоб дивитися на співочі фонтани ROSHEN.
Колись я запропонувала колегам зробити відкритий обід в татарбунарському краєзнавчому музеї. Ми так жваво і натхненно готувалися, підбирали посуд, складали меню, сервірували, а коли перейшли до страв і невимушеного спілкування, мені хотілося вмерти, чи принаймні втекти кудись. А ще одного разу ми показували кіно біля занедбаного кінотеатру в Ізмаїлі, і глядачі почали битися під час перегляду.

У мене було ще кілька невдалих спроб партисипації в різних мистецьких проєктах, аж поки я не зізналася собі чесно у тому, що я ніколи не маю бажання першою заговорити із незнайомою людиною, а small talk потребує аж надто багато моїх зусиль.
Повертаючись до могрицької розмови, ще і на наступний день учасники та учасниці по-різному пропонували налагоджувати співпрацю з місцевими: організовувати для них лекції та проводити дитячі майстер-класи. Шукали способи та методи тлумачення мистецтва ленд-арту, забуваючи, що за визначенням воно взагалі не передбачає присутності глядача.
Все більше помітно, що партисипативне мистецтво нагадує культурне місіонерство та колоніалістські практики, і про це варто написати окремо.

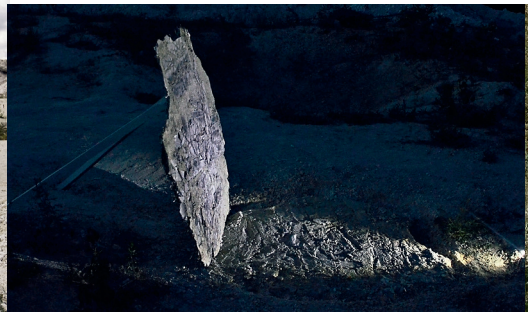

Катерина Бучацька
МОЗАЇКА. ПРОДОВЖЕННЯ

У 2018 році ангар, який довго в 90-і роки виконував функцію цеху з роздрібнення крейди, а в 20 пустував, але дарував прохолодну тінь біля кар'єру, який своєю білизною розпечувався влітку опівдні до п'ятидесяти градусів, був розібраний для іншого життя в іншому місці. І як водиться, після демонтажу залишилися купи понівеченого бетону та побитої черепиці, з якої художниця створила на основі левкасу мозаїку та встановила, як музейний експонат

серед уламків. Та вже через місяць «поціновувачами» мистецтва робота була звалена, але збереглася, бо левкас був тричі армованим і гіпс в основі левкасу був найвищої якості. Ми вирішили перенести мозаїку на місце локації і там її встановити, щоб зберегти. Це зайняло багато зусиль, але ми наївно раділи, що зберегли експонат на радість усім. Уже восени на світлинах відвідувачів ленд-арт локації мозаїка була розтрощена…

Фото: Антон Саєнко

Василь Костинюк
БІЛИЙ ШУМ

Наталія Лісова
ЗВОРОТНІЙ НАПРЯМОК
дія в довкіллі

Наталія Лісова
ПЕРФЕКЦІОНІЗМ

Наталія Лісова
БІГ
фрагмент відео

Наталія Лісова
ПРОДОВЖЕННЯ
дія в довкіллі
фрагмент відео

Антон Саєнко
КОЛО. ПРОДОВЖЕННЯ 2019
об’єкт у різні пори року

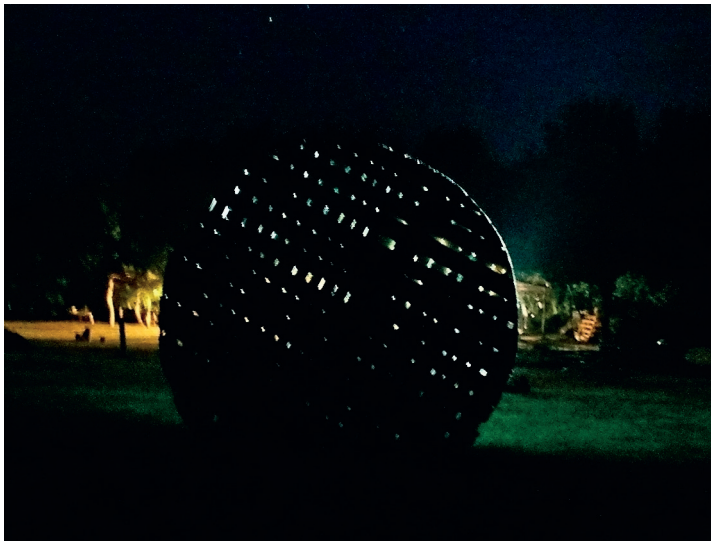

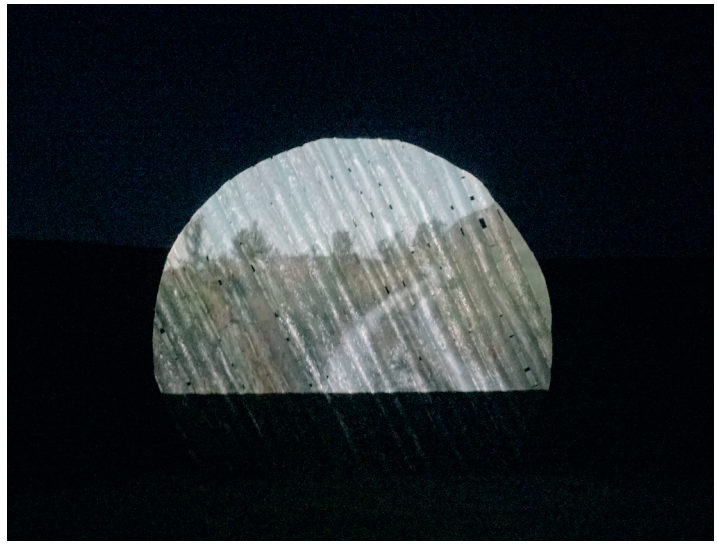

У рамках дослідження «Заземлення» команди фонду ІЗОЛЯЦІЯ, яка працює над окремим тематичним кластером Робота із землею (Earthworks) — художніх робіт, які традиційно і нетрадиційно вписуються в жанр ленд арту. Цього разу вони звернулись до творчості Антона Саєнка, роботи якого стали натхненням для майбутнього детальнішого звіту про дослідження Роботи із землею.

«... У роботі Саєнка краєвид сприймається радше як активний елемент, ба навіть — агресивний, чим і приваблює нас у методологічному контексті Роботи із землею... Хоч і створений людиною, ландшафт має власне мислення, почуття та приховані від мандрівника короткі шляхи: він наче має бути для нас, та часто він є проти або більше нас, відмовляючись підпорядковуватись лінеарним межам».

Вілсон А. Фішер та Валерія Бураджиєва
із тексту «Ландшафт живе своїм життям» до робіт Антона Саєнка.

Антон Саєнко
БЕЗМЕЖНИЙ ОБРІЙ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ СПОКУСИ

Windows 7

О том как среда влияет на человека, и как человек меняет среду.
О том как рождается новое во взаимном воздействии.

Большой куб — среда, Могрица. Каждая из плоскостей — местная природная фактура и одна плоскость — условная фактура человеческого присутствия, его разума, сборная всех присутствующих, выраженная в виде надписи.

Малый куб — условный атом человека, постоянно меняющийся, отражающий и преломляющий среду.

Изменяя взаимное положение кубов, можно достичь бесконечного количества вариантов новых форм, изображений и связей.

Так мы, приезжая в Могрицу, каждый год вслушиваемся в неё, впитываем, откликаемся каждым атомом. Могрица отвечает тем же. Бесконечная обратная связь.

Олександра Садовська
МОДЕЛЬ ВЗАЄМНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Юлія Макаренко
Олексій Романенко
ВІДБИТОК

Юлія Макаренко
Олексій Романенко
ТІНЬ ЗЛІВА

Юлія Макаренко
Олексій Романенко
ПІКСЕЛІЗАЦІЯ

Юлія Макаренко
Олексій Романенко
УПОДІБНЕННЯ

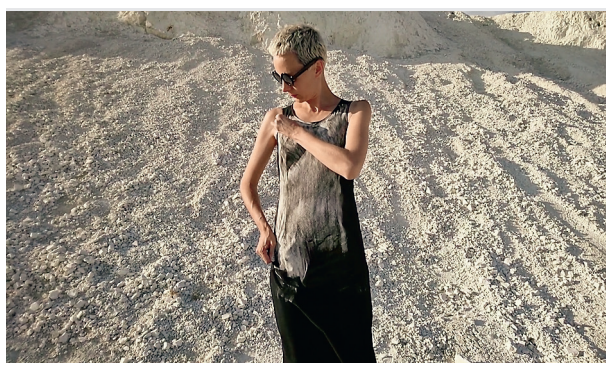

Фото Антон Ясенчук, Олександр Залога

Фульгурит — це структура, яка утворюється після потрапляння блискавки у пісок чи іншу породу. Цей природній процес застиг у часі та перетворився на лаконічний образ. Його інвазійність, підкреслена кольором та чіткою графічною формою, одразу вступає у складні взаємовідносини із ландшафтом.

Водночас, об'єкт висотою понад 2 метри, створений із гілок, деревини та фосфорисцентного скотчу, вдень накопичує сонячну енергію, а протягом ночі трансформує її у фосфорне сяйво.

Що у свою чергу є ще одним нагадуванням про те, що якими б не були різними об'єкти, явища та відносини між ними, все у навколишньому середовищі взаємодіє на різних рівнях.

Віталій Агапєєв
ФУЛЬГУРИТ

Фото: Вікторія Воробйова, Ганна Гідора

АННА КОХАН
НАТАЛЯ КОХАН
ОЛЕГ КОХАН
МАЯК МОГРИЦЬКОГО ПРОСТОРУ

Анна Кохан
ЗУБИ ДРАКОНА

Фото: Владислав Кулик, Сергій Малюк, Антон Ясенчук

Олена Трубанова
Андрій Бондаренко
МІСЦЕ ДЛЯ...

Білосніжний крейдяний кар'єр

Та запашне сіно

Гарна компанія

Або думки наодинці

Тумани

Зорі

Неосяжні горизонти

Навколо Вас

Всередині Вас.

Олена Трубанова
Андрій Бондаренко
МІСЦЕ ДЛЯ...

Білосніжний крейдяний кар'єр

Та запашне сіно

Гарна компанія

Або думки наодинці

Тумани

Зорі

Неосяжні горизонти

Навколо Вас

Всередині Вас.

КОМАНДА СИМПОЗІУМУ 2019

організаційний сектор
Ганна Гідора
Юрій Вишняков
Віталій Кохан

сектор проєктів
Віка Бронза
Ганна Гідора
Віталій Кохан
Ярослава Бондарчук

сектор експозиційних проєктів
Ганна Гідора
Юрій Вишняков
Ріма Миленкова
Ярослава Майстренко

мистецтвознавчий супровід
Наталія Маценко
Євгенія Моляр

медіасектор
Єгор Анцигін
Віка Бронза
Сергій Малюк
Юрій Холодьон

фото/відео супровід
Ярослава Майстренко
Вікторія Тимошенко
Сергій Малюк
Олександр Залога
Артем Тихонков

еколого-біологічний супровід
Віктор Савостьян

сектор забезпечення

Юрій Вишняков
Віталій Кохан
Роман Линник
Сергій Слинько
Сергій Тонканов
Євген Косяненко

блок харчування

Оксана Талан
Ганна Петренко

бухгалтерський супровід

Віталій Мазур

куратори

Наталія Маценко
Юрій Вишняков
Олексій Коношенко
Віталій Кохан

фасилітатор

Ганна Гідора

Владислав Івченко,
письменник

МІСЦЕ, ДЕ ДИВИШСЯ У НЕБО

Наприкінці червня 2019 року я сідаю на околиці Сум у рейсовий автобус до села Могриця, що неподалік російського кордону. Рік тому я вперше побував на міжнародному ленд-арт симпозіумі «Простір покордоння», який для простоти називають «Могриця» за місцем перебування. Десятки митців зі всієї країни представляли там свої проєкти, було дуже цікаво, і я подумав, що варто приїхати туди наступного року і написати репортаж про митців та їхні творчі пошуки. Рік минув, я зібрав речі й їду.

Автобус уже виїхав із Сум. Навколо дороги поля, невеличкі села, гаї та пагорби. Десь вдалині час від часу виблискує на сонці річка Псел. Я дивлюся на свіжо-зелені армії кукурудзи, розбиті ярками, на заплавні луки з чередами корів. Ці пасторальні краєвиди заспокоюють мене. Пасажири потроху виходять у селах з олдскульними назвами (Велика Чернеччина, Вільшана,

Фото: Сергій Тонканов

Барилівка). Автобус проїздить біля таблички «В'їзд до прикордонної зони». Кілометрів за десять уже російський кордон. Автобус переїздить міст через Псел, вже невдовзі моя зупинка. Плентаюся узбіччям. Пісок потрапляє в сандалі, роздивляюся навколо. Звичайне українське село на межі занепаду. Невеличкі хати попід пагорбом, дорога з бруківки, деінде латана асфальтом. Неподалік повороту маленька сільська крамниця. Пісок змінюється утрамбованою крейдою, багато покинутих хат, які легко впізнати за нетоптаною травою перед хвіртками.
Але в хатах цілі вікна, немає слідів злому чи пожеж.
Нарешті двори закінчуються, попереду ліворуч зелені чагарники та синій будівельний вагончик без вікон. Серед чагарників помічаю перші намети. Я на місці. Дивлюся на «Могрицю». Вхід до неї прикрашений бетонною композицією, яка колись прикрашала один із сумських парків. Її хотіли вивезти на смітник, але привезли сюди. Радянська монументалка добре виглядає на пасторальному тлі. Проходжу далі. З одного боку межу табору тримають зарості, а з іншого — вкопані стовпи з чорно-білими прапорами. Більшість наметів схована в тіні чагарників, уздовж яких побудований навіс. Під ним столи та лавки, спочатку звичайні, а потім зроблені з великих дерев'яних колод. У кріслі за цим імпровізованим столом помічаю художницю Ганну Гідору, засновницю та ідейну натхненницю «Могриці».
– О, письменник приїхав. А ми на вас уже давно чекаємо! Проходьте, сідайте!
Пані Ганна розповідає, що в таборі до чого. Зараз людей мало. Не всі митці ще приїхали, а ті, хто вже тут, розбрелися: хтось на річку, а хтось на пагорби в пошуках натхнення. Мені вручають буклет з торішньої «Могриці», і я іду ставити намет. Трохи відпочиваю, збираюся з думками і виходжу, тримаючи напоготові диктофон.

Прямо перед табором «Могриці» — широкий луг, який підіймається до крейдяного кар'єру, за яким видно порослі травою пагорби. Теж крейдяні. Уся ця крейда від теплого й мілкого океану, який був тут мільйони років тому. Коли кар'єр ще працював, у крейді часто знаходили кістки та зуби доісторичних тварин. Тепер у крейді митці шукають натхнення.
До мене підходить Надя Білокур, сумська художниця, яку я більше знаю за її театральними проєктами. Вітаємося. Виявляється, що Надя – комендант табору, записує присутніх до товстого зошита, веде облік. Бо ж прикордонна зона. Надя – одна зі старожилок «Могриці».
– Почалося все чотирнадцять років тому, коли я вступила до Сумського училища мистецтв та культури. Після першого курсу ми поїхали на «Могрицю» — у нас тут був пленер для студентів, а ленд-арт був частиною пленеру. Для мене це було дуже цікаво. Дізналася, що мистецтво може бути не тільки картинками, є й інші форми. Інсталяція, перформанс стали для мене новими словами. З того часу я майже щороку на «Могриці», лише один раз пропустила.
– І що тебе тут приваблює?
– Тут у мене перебудовується формат мислення. Це – окремий світ, який дає поштовх на весь рік. Починаючи від природи, атмосфери, на «Могриці» ти так заряджаєшся, що потім не хворієш! Плюс від думання тут отримуєш багато, і це переноситься на всю творчість. Це хороша школа. Ну і люди, звісно ж, люди. Тому що тут усі дуже особливі, цікаві. Це унікальна можливість провести два тижні в колі людей, з якими є про що поговорити, з ким у тебе одна спільна зацікавленість – мистецтво. Це унікальна можливість, якої в Сумах немає.
«Могриця», дійсно, явище кричуще не сумське. Бо в нас люди виїздять на природу, щоб або відпочити (шашлики, алкоголь, поплавати), або щось добути (риболовля, полювання, гриби, «чорна» археологія). А от щоб їхати на природу за творчістю – це нечувано.
Потроху люди сходяться до табору, бо скоро обід, який готують дві волонтерки — Оксана та Ганна. У їхньому розпорядженні складена із цегли примітивна пічка, в якій горять відходи

дощок. Пічка накрита навісом, тут же стелажі з посудом і холодильник для продуктів. Дрова рубають волонтери. Саме вони за кілька днів до початку «Могриці» висадилися тут і розпочали підготовку: косили траву, вирізали чагарники, готували місця для наметів, встановлювали кухню та їдальню, готували вбиральні. Працювало пів десятка людей. Хтось приїхав на всі два тижні, а хтось виривається до «Могриці» на кілька днів. Команду очолює Юра Вишняков, бородатий і завжди усміхнений, якого тут називають «Чужий». Якщо Анна Гідора, умовно, є президентом «Могриці», то Юра – прем'єр-міністр, на ньому життєзабезпечення табору. Юра потрапив на «Могрицю» випадково.

– Мій товариш закохався в дівчину і дізнався, що вона їде на «Могрицю». Вирішив поїхати й узяв мене за компанію. Ми приїхали, нам сподобалося. У друга з тією дівчиною нічого не вийшло, а я тут залишився, почав приїздити з року в рік. Ну і на «Могриці» завжди було багато роботи — комусь треба було брати її на себе, то я й узяв. Так і працюю.

Табір оживає, усі охочі пообідати йдуть на кухню, беруть там собі тарілку та ложку і сідають за столи під навісом. Збирається десь десятка зо два. Хлопці виносять великі каструлі з їжею. Зазвичай у меню одна страва з тушонкою й одна вегетаріанська. Нарізаний хліб розкладено по столах. Якщо когось не задовольняє кухня, може їсти своє, але майже всі з апетитом наминають приготоване. На десерт – чай та печиво. За столами невимушена атмосфера. Наприкінці всім нагадують про необхідність помити після себе посуд. Для цього існує три тази: у першому – вода з милом, у двох інших – з водою, щоб змити мило. Помитий посуд розставляють сохнути на полицях біля кухні. Самообслуговування.

Надя з друзями ідуть на річку, запрошують і мене. До Псла десь метрів двісті. Обабіч крейдяної дороги викуплені дачниками хати. Хати в Могриці коштують дорого, бо місцеві чекають, що тут ось-ось почнеться туристичний бум, і тримають ціни. Але поки пропозиція помітно переважає над попитом.

За пару годин іду на прогулянку. Підіймаюся на пагорб, що височіє над «Могрицею». Спочатку пахучий луг, повний квітів, а потім уже крейда кар'єру, яка створює по-справжньому місячний пейзаж. Із самого пагорбу відкривається чудовий краєвид на долину Псла. Крутий правий беріг, що складається з крейди, і пологий лівий. За ним величезні заплавні луки, які навесні зникають під водою. Десь там на півночі — російський кордон, а на півдні — Суми.

Я насолоджуюся краєвидами. Звертаю увагу на небо. Драматично гарне, з текстурою хмар і багатими фарбами. Гадаю, що таке небо годі описати словами — тільки намалювати.

Коли повертаюся, бачу, що на схилі працюють хлопець і дівчина. Копають лопатою крейду. Якийсь проєкт. Проходжу повз, дивлюся на табір, що розтягнувся внизу. Намети сховалися у кущах, блимає вогонь у кухонній пічці — там зібралося товариство. Більшість сумських я знаю в обличчя. Хтось бере участь в аматорських виставах, хтось займається графіті, хтось грає у групах. З точки зору сумської більшості, це все люди без кар'єри та перспектив. Такі, як я. Воно-то взагалі смішно говорити про перспективи в Сумах. Але для людей, які хочуть займатися творчістю, все ще гірше.

– Я бачу дуже великий відтік сильних митців. Причому не за кордон, а з професії. Дуже багато хто розчаровується і знаходить себе продавцем у крамниці, барменом чи будівельником, – каже Надя Білокур. – У Сумах і загалом в Україні митцю важко, особливо фінансово. Бо мистецтвом заробляти майже неможливо. Треба мати або якийсь фах, яким заробляти, або… я не знаю, як заробляти. Під час розмов з іншими художниками та мистецтвознавцями всі вони говорять про те, що ринок мистецтва в Україні не працює. Незалежно від того, наскільки ти є відомим. Але, з іншого боку, мені здається, що Україна — хороший плацдарм для розвитку, бо тут багато незайнятих ніш, у нас є хороша база, яка могла б за умови гідного розвитку позначити країну на мапі світу.

Фото: Вікторія Тимошенко, Сергій Гуцан, Олександр Залога, Сергій Малюк, Артем Тихонков, Антон Ясенчук

Звичайний життєвий цикл сумського митця фактично має небагато альтернатив: поїхати з міста, прибитися до установ офіційної культури (музей, театр, філармонія) чи подорослішати, тобто плюнути на мистецтво й влаштуватися на роботу. За кілька місяців після «Могриці» Надя переїде до Києва. Бо Суми та мистецтво погано сумісні. Тому мене й цікавить феномен «Могриці», яка існує вже більш як двадцять років на цих неродючих сумських культурних суглинках.

Табір збирається на вечерю. Ганна Гідора каже, що увечері свій проєкт презентуватимуть Олена Трубанова та Андрій Бондаренко. Приїздить машина, в якій оператор з квадрокоптером. Зніматимуть проєкт. Доїдаємо, миємо посуд, частина людей одягає білий одяг для зйомки. Рушаємо до пагорба. Там уже скрекоче квадрокоптер. Олена та Андрій зробили в крейді невеличкий амфітеатр з видом на долину Псла. Зібрали покошену й вже висохлу траву, набили нею пластикові сітки – вийшли чудові пуфи. Посеред амфітеатру вирили яму для вогнища. Учасники дійства у білому одязі й босоніж усілися на пуфи та малюють на аркушах. Запалюють багаття. Усе виглядає досить сюрреалістично. Драматургії додає небо, вже зовсім інше, прикрашене сонцем, що сідає, пронизливо гарне. Квадрокоптер літає, клацає фотоапарат. Цей амфітеатр наче переносить тебе у часі, одразу виникають думки про античність. Тільки замість сцени з акторами та хором — місцевий краєвид. Це працює. Формулюю для себе, що ленд-арт — це як серфінг: треба спіймати хвилю ландшафту і спробувати промчати на ній до чогось нового. Не підкорити чи приручити, не використати, а поєднатися. І ось тут відчуття цього єднання наявно присутнє.
Сонце сідає, квадрокоптер своє відзняв, учасники взуваються, бо розігріта сонцем крейда швидко починає холодити. Сидимо на сіні, потріскують дрова у багатті, з'являються настоянки, які теж є частиною проєкту. Сутінки насуваються, ось уже сонце зникає у червоній далині, навколо темрява й білі стіни амфітеатру, освітлені хитким багаттям. І тут уже відчуття печери, первісна людина, її рід і ворожий світ навколо. Я лежу на сіні й знову дивлюся на небо, наче на величезний екран, на якому показують якесь дивне кіно: хмари, місяць, зорі та їхні різноманітні комбінації. Дивуюся, чому на «Могриці» дуже часто таке красиве небо. А потім розумію: просто в Сумах майже не підіймаю голову, не помічаю неба. А на «Могриці» часто дивлюся вгору.
Тут є час і натхнення підіймати голову.

Олена та Андрій йдуть, у них рано-вранці запланована ще одна зйомка — вони хочуть спіймати місцевий світанок. Поступово всі розходяться, я повертаюся до табору. Там уже всі сплять. Залізаю в намет і відчуваю задоволення. Не те щоб я здолав кризу, але мені чомусь дуже добре.
Наступного дня розмовляю з Оленою та Андрієм, які вже встигли провести світанкову фотосесію.
– Як опинилися тут?
Олена: – Ми планували відпустку і думали поїхати на курорт відпочити. Потім вирішили приїхати в Суми до батьків. Вийшло так, що збіглися відпустки та «Могриця». Ми давно сюди не могли вирватися, а цього року вирішили влаштувати собі курорт тут.
– Трохи дивний курорт — з лопатами.
Андрій: – Так, два дні копали, добряче попрацювали, але задоволені результатом.
О: – У перший день заїхали на «Могрицю», погуляли, обрали місце. Воно виявилося навіть кращим, аніж ми уявляли.
А: – Там уже було заглиблення, то менше треба було копати.
О: – Ми вирішили погратися з цими найкращими моментами «Могриці». Зробити цей амфітеатр, місце для споглядання й милування місцевими краєвидами. Щоб з одного боку було

на височині, а з іншого – затишне. Нам сподобалося, як ідея лягла на середовище.
– А як ви вперше потрапили на «Могрицю»?
О: – Ми були студентами училища культури, робили тут проєкти. Потім почалося доросле життя, на творчість бракувало енергії й часу. Але про «Могрицю» не забували, постійно розпитували друзів і знайомих, що тут відбувається.
– І чому вирішили повернутися?
О: – Бо «Могриця» всі десять років тримала. Це хороше місце для підживлення творчості, люди движують, багато енергії. І намолене місце — всі ці краєвиди… Але більше, звісно, люди, які приїздять і створюють цю атмосферу. І ти коли потрапляєш у це коло і середовище, то виникає купа ідей, які можна втілювати і тут, і після «Могриці». Потусувався, подвижував — і потім ти заряджений на весь рік творчими проєктами.

Табір же живе своїм розміреним життям. Митці неквапливо прокидаються, снідають, миють посуд, спілкуються в групах і наодинці з кураторами або з Ганною Гідорою. Кураторів на цій «Могриці» було четверо: львів'янин Олексій Коношенко, Наталя Маценко, що очолювала групу киян, Віталій Кохан, який працював з групою харків'ян, та вже згадуваний Юрій Вишняков. Якщо дивитися з боку, то може здатися, що «Могриця» перебуває в неробстві. Бо в перші дні не помітно якоїсь усвідомленої діяльності, окрім господарських робіт. Митці лежать на карематах, ходять на пагорби та в яри, купаються в річці та розмовляють, розмовляють, розмовляють… Поки митці збираються з думками і силами, розпитую Ганну Гідору про історію «Могриці». Виявляється, що джерела заходу лежать ще в далекому 1993 році, коли художник Григорій Протасов організував на річці Ворсклі під Охтиркою керамічний симпозіум. Гроші на нього давав місцевий нафтовик (Охтирка була й залишається столицею українського нафтовидобування) Роман Рапій. Саме на Ворсклу їздили й студенти Сумського училища культури та мистецтв.
– Там у нашому розпорядженні був занедбаний будинок відпочинку на березі Ворскли, виділялися кошти, були кухарі, привозили туші свиней та гори овочів, – розповідає Ганна Гідора. – Приїздили митці з Мінська, Пітера, Москви, Німеччини. Ну і я разом зі студентами приїздила і привозила училищну «керамічку»: тази, гончарне коло і все інше. За підсумками цих симпозіумів ми робили виставки у Харкові та Києві. А потім пан Рапій загинув, грошей не стало, і нам сказали, що все, нічого більше не буде. А студентство ж розсмакувало формат заходу, студентство рветься і я рвуся. Бо тільки на виїзді, на пленерах створюється таке своєрідне братство, люди вириваються зі звичайного контексту. Як і в археологічних експедиціях, з'являється спільнота людей, поєднаних процесом. Тобто можна було б формально підходити: вивести в Сумах на дві години до озера — ось і весь пленер. Але мені шкода було все залишати, до того ж у поїздках на Ворсклу сформувався дуже талановитий випуск, практично всі чогось досягли. І я стала думати, що ж робити. А в мене бабуся й дідусь з Миропілля (селище неподалік Могриці. – Авт.). І я згадала, як у дитинстві дід садив мене на віз і возив по ярках, де косив траву на сіно. Мені спало на думку, що біля Могриці місця не гірші, аніж на Ворсклі. Ну ми й приїхали сюди вперше.
– І який був формат того заходу?
– Поєднання пленеру та керамічного симпозіуму. Але мені одразу схотілося використати природу навколо. Ми стояли саме під давнім сіверським городищем, де археологи знаходили тогочасну кераміку. Ну і нам сам бог велів робити її репліки. Потім я дізналася, що в Польщі роблять перформанси: пускають картини по воді лицем вниз, щоб риби могли їх бачити. І ми досить швидко перейшли від просто кераміки до ленд-арту. Уже 1998 року робили двометрову бабу-оберіг, висипали на великій площі сіверську спіраль (вид жіночих прикрас. — Авт.), по-іншому взаємодіяли з простором. Ми тоді стояли на Куті, далі від села, під городищем.

– Доводилося чути думку, що «Могриці» бракує якоїсь розважальної програми.
– Так, але треба розуміти наш формат. Це симпозіум для росту нас як митців, щоб ленд-арт розвивався як мистецтво. Так, дехто приїздить сюди, як на фестиваль, хоче, щоб була програма, розваги. Але я завжди кажу так: ти приходиш до музею чи галереї, дивишся, сприймаєш або ні, але тебе ніхто не має розважати. Головне завдання «Могриці» – розвиток митців і ленд-арту. Бо час іде, ми не можемо нескінченно показувати гарно пофарбовані гілки, розкладені по землі, чи фігури, викладені камінцями. Нам треба шукати нові форми, розвиватися. «Могриця» саме для цього.
Поступово обживаюся в таборі. Мені подобається, що тут немає розподілу на митців і обслугу. Волонтери, які допомагають по табору, також працюють над своїми проєктами. Розпитую дівчат-кухарів — Оксану Талан і Ганну Петренко, як вони потрапили на «Могрицю» і що їх тут приваблює. Ми сидимо прямо на траві й гріємося на ранковому сонці. Небо знову чудове: жодної хмаринки й несамовита блакить.
Оксана: – Про «Могрицю» дізналася від друзів. Перші два рази їздила просто тусити, дивилася, що роблять, нічого не розуміла. Потім почала розуміти, а потім захотіла щось зробити.
На третю «Могрицю» приїхала як кухар і підтягнула своїх знайомих, зокрема й Аню. Цього року ми куховаримо.
– Робота на кухні не заважає творчості?
О: – Мені – ні. Якщо нічого не робиш і просто намагаєшся творити, то це переростає в якусь депресуху. А так у тебе обмежений час: вискочив між сніданком та обідом, збігав на пагорби, чимось надихнувся. Для мене це ефективніше, аніж просто нічого не робити й намагатися щось вигадати.
Ганна : – Від вільного часу, якщо його бракує, отримуєш значно більше кайфу.
– Ви приїхали вже з готовими проєктами?
О: – Я ніколи не планую проєкти заздалегідь. У мене після «Могриці», коли я ще тут нічого не робила, а просто тусила, цілий рік були думки. Я уявляла, що б зробила і як. Якщо ти – недосвідчена людина, тобі хочеться влаштувати щось масштабне на зразок «Burning man» (відомий американський артфестиваль. – Авт.), а насправді тут зовсім інший формат. І коли я приїхала і зрозуміла, що всі мої підготовлені ідеї пішли прахом, я забила на ідеї щодо «Могриці». Тут перші кілька днів ти ходиш і розслабляєшся. С тебе злізає шматочками місто, ти його змиваєш у річці, потім ідеш сам до лісу, а потом ідеї приходять самі по собі. І за час перебування тут вони змінюються в кращій бік, стають усвідомленішими, концептуальними. А коли ти їдеш з «Могриці», то починаєш сумувати за нею і мріяти про наступний рік.
Я вирушаю у пішу подорож околицею. Дві години йде кудись на північ пагорбами, що поросли лісом, між якими великі сінокоси. Це місцевий бізнес — сіно звідси продають по всій області. Виходжу до Псла. У літню пору ріка вся обсаджена стоянками відпочивальників. Намети, машини, вогнища… Знаходжу старе річище, яке заросло м'ятою. Набиваю кишені, щоб додати до чаю. Бачу розриту землю і сліди ратиць. Кажуть, тут багато диких кабанів і мисливці спеціально їздять по них до Могриці. Гуляю далі. Постійна зміна ландшафту робить прогулянку цікавою. Дуже добре думається. Повертаюся до табору, де вже стукотять молотки та гудять дрилі з шурупокрутами, вирує діяльність.

Розпитую про феномен «Могриці» київську художницю Катю Берлову.
– Я тут уперше. Минулого разу всі друзі мої поїхали, а я не змогла. Але знала, що тут дуже добре й вирішила їхати цього року. Ну і цього разу ми з Катею Лібкінд домовилися поїхати разом.
Я не знала, з чим працюватиму. Майже завжди так працюю. Значно цікавіше працювати, якщо ти навіть не уявляєш, що робитимеш, а потім взаємодієш з місцем і знаходиш тему. Ми зараз з Катею робили вдвох, а потім Катя робитиме свої об'єкти. Ми знімали відео, рефлексували над тим, як реагуємо на навколишню красу, і над тим, як це все суміщається. Наприклад, ми одного

разу йшли до крамниці, а місцеві хлопці поставили з колонки якусь пісню. Ти бачив дуже гарний пейзаж, і тут ця пісня, яка звучала дуже штучно. І ми зняли відео, де грає ця пісня, а ми бачимо панораму пейзажу. Ми просто кинули колонку в чистому полі, і вона грала цю пісню. У підсумку це буде кілька відео. Ми працюємо з тим, що чуємо і бачимо, над нашою реакцією на розмови й на пейзажі.

– А наскільки взагалі Україна є придатною для творчості?

– Зараз в Україні набагато кращий час для митця, аніж, наприклад, у Берліні. Бо бути митцем у Берліні, це наче бути офіс-менеджером у Києві. Я маю на увазі, що у нас ще є, з чим працювати, і плюс, що Україна така трохи дика, і це набагато цікавіше, аніж у стерильній Європі. Тобто я б хотіла пожити рік у Берліні, але я не уявляю, як це відбувається. Там усе гаразд з мистецтвом, величезна конкуренція, але там нецікаво, а тут цікаво.

Сиджу під навісом і дивлюся на активність у таборі. Юра Вишняков привіз матеріали, які замовили митці. Нічого коштовного — на «Могриці» заведено обходитися мінімумом. Біля столу проходить кішка на ім'я Дічь, місцева жителька і комендант, яка нещадно гонить з табору приблудних котів, а також має давати відсіч мишиним зазіханням на продукти, що зберігаються на кухні.

Помічаю в таборі чоловіка років за шістдесят, який тримається трохи осторонь. Знайомлюся. Віктор Савостьян виявляється колишнім сільським вчителем з Охтирського району. Колись випадково опинився на «Могриці» зі своїми учнями і їздив сюди кілька років. Потім його школу закрили, але пан Віктор продовжив їздити на «Могрицю» сам. Тут він за волонтера — робить, що попросять.

– Свій проєкт я не роблю. Що Ганна Володимирівна (Ганна Гідора. – Авт.) підкаже, те й роблю. Приїжджаю сюди, бо завжди любив працювати з природою.

– Але ж працювати можна і вдома. На Охтирщині теж є гарні краєвиди.

– Є, але ж з краєвидом я не порозмовляю, а тут можна поговорити з учасниками. Насправді, вони тут найцікавіші. Краєвиди – гарні, але учасники, коли розходяться по одному, по двоє, по троє, то пейзажі наче оживають. Ну і мені цікавий не тільки витвір мистецтва, який можна і в музеї чи галереї подивитися, але й сам митець у роботі. Мені цікавий процес творчості, а не тільки результат. Для мене митець у роботі сам стає мистецтвом. І те, що я можу побачити на «Могриці», фактично ніде більше не побачиш.

Такий підхід не лише у пана Віктора. Чим ближче до закінчення «Могриці», тим більше в таборі з'являється людей, які приїхали подивитися і на процес, і на результат. Мистецтвознавці й митці ставлять намети та вливаються в уже розбурхане життя «Могриці». Я відчуваю і всотую енергію, яка тут вирує. У мене якесь щемке відчуття нетутешності «Могриці», її неприбитості до нудного сумського життя. Це ж тільки подумати: одні люди витрачають свої гроші й час, щоб усе організувати, а інші приїздять на два тижні, щоб спробувати щось створити!

Плаваю в річці (на нудистському пляжі, без плавок — усе як годиться) і в голові крутиться сюжет про те, як жага прибутку знищить тут усе. Наприклад, якийсь місцевий олігарх вирішить відновити роботу крейдяного кар'єру і викине «Могрицю» геть. Або якийсь латифундист розоре заплавні луки під кукурудзу, і митці будуть для нього непотрібними свідками, яких він вижене. Що важить на наших теренах мистецтво супроти прибутку? Нічого. Тому і маю написати про «Могрицю», зафіксувати її.

Уже в таборі розмовляю з львівським митцем Олексієм Коношенком, який на цій «Могриці» був одним з кураторів. Наша розмова відбувається під гудіння бензоріза та дрилю: табір на фінішній прямій до показу.

Фото: Сергій Нагорний

– Це вже моя п’ята «Могриця». Багато чув про неї, дуже хотів потрапити й не наважувався сам напроситися. А потім Ганна Володимирівна (Ганна Гідора. — Авт.) сама написала і запросила — я дуже зрадів і приїхав. Просто як учасник.
– Зараз ви – куратор. І як працюється з митцями?
– Є загальна тема «Зворотний зв’язок», навколо якої влаштовуємо обговорення, і в цей час викристалізовуються чіткі підходи. В групі з’являються теми, дотичні до головної. Бувають дискусії, суперечки (або це, або ні), але завжди знаходимо компроміс. Принцип роботи групи, як у косяку риби, коли немає чітко визначеного лідера, коли кожен може взяти лідерство на себе і кожен може віддати його, коли це необхідно для команди. Це такий спосіб, коли можеш легко поступитися своїм его заради спільної мети. Зараз учасники запропонували досить абстрактні ідеї, без чіткої форми реалізації, запропонували матеріал, я запропонував форму, обговорили, знайшли консенсус. Ось така спільна робота.
– А якщо кількома словами: що для вас «Могриця»?
– «Могриця» – це люди. І можливість виходити за межі.

За пару днів на «Могрицю» приїздять глядачі. Близько сотні людей, для яких підготовлено екскурсію по всіх створених об’єктах. Вечір, знову драматичне небо, Ганна Гідора робить короткий вступ, а потім веде глядачів від проєкту до проєкту, які презентують автори. Хтось робить це краще, хтось гірше. Якісь проєкти видаються мені чудовими, якісь зовсім прохідними. Глядачі висловлюють свою думку оплесками. Хтось відстає, щоб роздивитися об’єкт на самоті. Ганна Гідора не обмежується роллю організатора і презентує кілька своїх проєктів. З радістю помічаю, що Віктор Савостьян таки наважився не тільки спостерігати за митцями в процесі роботи, а й зробити своє.
Проєкти є дуже різними, і майже всіх їх об’єднує одне: вони залишаться лише в пам’яті глядачів і каталозі, який зазвичай видають за підсумками симпозіуму. Наступна «Могриця» почнеться з чистого аркуша. Увечері я повертаюся додому, водночас і задоволений, і трохи сумний. Не те щоб я вийшов з кризи і розв’язав усі свої творчі проблеми. Але я змінився. І я хочу написати про «Могрицю», а наступного року повернутися сюди. До людей, краєвидів і неба. Ніде так часто не дивишся в небо, як тут.

/Повний текст можно прочитати на сайті симпозіуму/

СІВЕРЯНКА.
АРХЕОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цьогоріч у Могриці відбулась іще одна унікальна подія, що немов сама захотіла стати учасницею симпозіуму у розкритті теми «Зворотний зв'язок». Стіни кар'єру, який розташувався на скіфському городищі і майже повністю його знищив, кожного року невпинно руйнуються та осипаються. Організатори симпозіуму Юрій Вишняков та Віталій Кохан помітили в стіні людські кістки в культурному археологічному прошарку. Визвали керівніка охорони пам'яток археолога Ларису Белинську з обласного краєзнавчого музею та провели під її керівництвом дослідження давнього поховання. А потім, консервуючи розкоп і зберігаючи скелю від руйнації, художник Роман Лінник (Суми) створив художній образ всієї події і, навіть, символічно висадив у цьому місці кущ терену.

«У червні 2019 на схилі старого кар'єру біля с. Могриця було виявлено напівзруйноване жіноче поховання. Його дослідження провела співробітниця музею — завідувачка сектору археології Лариса Білинська (за сприяння учасників Всеукраїнського ленд-арт симпозіуму «Простір покордоння» Г. Гідори, В. Кохана та Ю. Вишнякова).
Встановлено, що поховання було здійснено у ямі і мало західну орієнтацію, притаманну християнському обряду. Поряд з рештками померлої знайдено прикраси – скроневі кільця й намисто. Знахідка датується сіверянсько-давньоруським часом і може бути пов'язана з розташованими неподалік пам'ятками археології — городищем Могриця та селищем IX — XIII ст.
Антропологічні матеріали були передані до Інституту археології НАН України. Згідно перших результатів досліджень, що проводяться співробітником відділу біоархеології ІА НАНУ Юрієм Долженком, похованою була жінка 30-ти — 40-ка років, міцної статури; добре збережений череп має риси, дещо нехарактерні для слов'ян.
Вивчення прикрас та поховального обряду показало, що, скоріш за все, жінка була переселенкою з Правобережжя. Вона могла бути представницею однієї з хвиль колоністів — багатоетнічного населення, яке з'явилося на землях сіверян у прикордонній зоні Русі в результаті державницької політики київських князів.
Поховання було здійснене близько середини XI ст. Дослідження продовжуються, а їх результати будуть опубліковані у фахових виданнях».

/З сайту Сумського обласного краєзнавчого музею/

ДОВБАНКА. ЕТНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цьогорічна спека оголила тло річки Псел. Вище Запсілля ми ходили по її білому крейдяному дну і дивувались, що це можливо. А на безводному руслі побачили давню довбанку зі слідами ремонту, що затонула сотню років назад, а то й більше. Ковані залізні скоби — тому свідки. Не залишати ж таку знахідку в річці? То ж зусиллями мужніх митців переправили через водні залишки в руслі ріки, загрузили до машини і доправили до місцевого музею старожитностей. Так неочікуванно закінчилась подорож до старовиннього містечка Миропілля нашою ленд-артівською спільнотою 2019 року.

Віктор Савостьян
ГЕРБАРІЙ

Сергій Слинько
РІВЕНЬ

Артем Тихонков
АЙСБЕРГ

Ганна Гідора
ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ

Місце, де виконана робота, насичене прошарками геологічних, історичних, культурних, технологічних утворень. Заплава ріки Псел у цій ділянці лежить серед високих крейдяних берегів залягає вглиб на сотні метрів, але у верхніх прошарках, під чорноземом, деінде, проглядають яскраві плями різнокольорового піску та глини. Темночервона глина, яка насичена залізом, є лише на протилежному березі. І, коли я використовую червону глину в своїх роботах, то символічно поєдную два береги. В роботі «Взаємопроникнення», висипані червоною глиною геометричні фігури на тлі залишків бетонного фундаменту з під ангару, що використовувався для технічної обробки крейди, вказують кінцем трикутника на інший берег. Колись це був єдиний простір, який вимила течія ріки,
Геометричні фігури є символічними, бо з епохи початку культури землеробів на цих землях несли в собі інформаційний код: трикутник — чоловічого початку та наповненості, коло – жіночого та солярності, хрест — родючості, єднання людського та небесного. І ці коди, що лежать на бетоні та руйнації, після людської діяльності, «кричать» своїм червоним кольором про бережливе ставлення до самого головного — землі.

Ганна Гідора
ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ. ДОСЛІДЖЕННЯ

Роботи в довкіллі поступово розчиняються в ньому, повертаючись у ландшафті. Деякі роботи залишають свій образний слід долі хвилин, деякі мають сезонну протяжність буття в просторі, деякі стираються протягом років. Висипані червоною глиною геометричні фігури на тлі залишків бетонного фундаменту з під ангару, що використовувався для технічної обробки крейди, міняється під впливом атмосферних змін. Спочатку глина під сонцем міняє насиченість кольору. Після липневої зливи розтікається живописними струмками. Змінює форму під замерзлим снігом. Настане час, і слідів роботи не залишиться зовсім...

ОРГАНІЗАТОР ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ мистецька агенція

засновник та керівник проєкту
Ганна Гідора

landart-mogritsa.org.ua Mohrytsia_Land_art/@mohrytsia/

ВИСЛОВЛЮЄМО ЩИРУ ПОДЯКУ:

UA: Радіо Культура
UA: Українське радіо: Суми
Телеканалу «UA: Суми»
Телеканалу «ATV»
Всеукраїнській газеті «День»
Газеті «Українська правда»

Сталість і розвиток симпозіуму:
депутати Сумської міської ради:
Євген Косяненко, Ірина Рибальченко,
Євген Скоробагатський,
Віталій Мельник, Анатолій Сагач

ВИСЛОВЛЮЄМО ЩИРУ ПОДЯКУ ОСОБИСТО:

Леоніду Власенку, Юрію Граділю, Валерію Дяговцю та Ромі Радько
Стеллі Беньяміновій, Інні Босенко, Вікторії Бронзі, Ярославі Бондарчук, Наталії Цибульській, Віталію Кохану, Юрію Вишнякову, Геннадію Дорошенко, Юрію Холодьонному, Віктору Хаматову.

Дмитру Вірьовкіну, Ярославі Майстренко, Наталії Маценко, Надії Білокур, Ларисі Ільченко, Марині Конєвій, Євгенії Моляр, Сергію Малюку, Римі Миленковій, Євгенію Положію.

Антону Авраменку, Богдану Бабенку, Антону Бегменко, Оксані Талан, Анні Петренко, Ользі та Олександру Залогам, Єгору Сєрову, Євгену Ощепкову, Володимиру Манастирському, Марині Лютій, Геннадію Чистовському та ініціативі однодумців, і дякуючи добрій волі багатьох людей, що закоханні в Могрицю і мистецтво.

АЕРОЗЙОМКА: Юрій Коропченко

ФОТО/ВІДЕО ЗЙОМКА: Катерина Переверзева, Катя Бучацька, Вікторія Воробйова, Ганна Гідора, Наталія Лісова, Антон Ясенчук, Сергій Тонканов, Владислав Кулик, Михайло Завальний, Роман Линник, Антон Саєнко, Віталій Кохан, Сергій Гуцан, Сергій Нагорний, автори проєктів.

ЕКСПОЗІЦІЙНІ ПРОЄКТИ:
- Агенція «Промоції Суми» «Зворотний зв'язок»/серпень 2019
- галерея «АкадемАрт» (Суми) «Рух по горизонталі»/липень 2019
- галерея «АкадемАрт» (Суми) «Зворотний зв'язок»/ березень 2020

ДИЗАЙН ТА МАКЕТ КАТАЛОГУ: Макс Сергєєв

УПОРЯДНИК КАТАЛОГУ: Ганна Гідора

ВИСЛОВЛЮЄМО ЩИРУ ПОДЯКУ ПАРТНЕРАМ ПРОЄКТУ:

Відділ промоції та туризму Сумської обласної державної адміністрації
Відділ культури Сумської районної державної адміністрації
Відділ молоді і спорту Сумської районної державної адміністрації
Відділ культури Сумської міської ради
Відділ молоді і спорту Сумської міської ради
Могрицька сільська рада
Сумський байк-клуб «Wind Riders MC»

Сумщина туристична | Відділ промоції та туризму Сумської обласної державної адміністрації | Могрицька сільська рада

STEDLEY ART FOUNDATION | Your Art | Коменерго Суми

Soviart | Асоціація art галерей України | YERMILOV CENTRE

PROMOTION AGENCY SUMY | Сумський міський центр дозвілля молоді | АкадемArt

BUR-EAU ART | Панорама | ATC creativpodiya.com

Сумський державний університет Сумду | BM&MC GROUP | EnjoyVideo+

ArtHuss | CHERNOZEM | АС Экспресс

Друк каталогу виконано завдяки ініціативі
Євгенії та Сергія Шудра

Shudra Art Collection

Обкладинка: робота Тимофія Осипова «Ранкова тиша» Фото: Антон Ясенчук

LAND-ART
СИМПОЗІУМ
МОГРИЦЯ

ПРОСТІР ПОКОРДОННЯ

2019